

DE ONDERGANG VAN REIMERSWAAL

door
J. STAMPER, '18.

Lith. Konink. O. Bager, Haarlem.

HEUSDEN, L. J. VEERMAN.

Een spannende jeugdroman beschrijving van gebeurtenissen tijdens de periode rond de Sint Felixvloed van 1530 en Allerheiligenvloed van 1532, gebaseerd op de rampzalige geschiedenis van de stad en Zuid Beveland. Ook verhaalt de schrijver over zijn eigen bezoek begin vorige eeuw aan de resten van de stad. Tenslotte is aan het eind een pagina toegevoegd waarin de gevolgen van aanleg van het Schelde-Rijnkanaal voor Reimerswaal kort zijn aangegeven.

Inhoud

De jacht	4
De edelman	10
De Schaapherder	17
Gevaar	22
De watervloed	29
Worden en vergaan	36
De feestelijke intocht	42
Vrouw en moeder	56
Een bange nacht	65
Een reeks van rampen	76
Zijn leven gegeven!	82
Ondergang	89
De schrijver bezoekt „het Grote Kerkhof”	93
Het Schelde-Rijn kanaal	105
Weervisserij	107

DE ONDERGANG VAN
REIMERSWAAL

DOOR J. STAMPERIUS
GEÏLLUSTREERD DOOR
WILLEM HARDENBERG
VIERDE DRUK

ALKMAAR - N.V. GEBR. KLUITMAN

De jacht

Het was een fraaie herfstdag in het jaar 1530. Des morgens was de zon enige tijd achter witte nevelen schuil gebleven, maar spoedig had zij de herfstdamp omhoog getrokken en goot haar heldere stralen uit over het landschap, dat prijkte in zijn van kleuren en tinten rijk voorzien najaarskleed.

Bij een der vele poelen en plassen, waaraan het eiland Zuid-Beveland in die dagen zo rijk was, stond een reiger. Met de linkerpoot hoog opgetrokken en geheel verborgen tussen de buikveren, stond hij aan de waterkant, de fijne hals gestrekt en de kop met de lange puntige bek omhoog gericht, zoals een reiger dat doen kan. Plotseling sloeg het fraaie dier de vlerken uit, verhief zich met een kleine sprong van de grond en zweefde boven de plas, met scherpe blik turend, of een visje zich misschien nog verschalken liet. Toen wendde hij zich naar het Oosten en doorkliefde met brede slagen de lucht. Daarginds was zijn nest, gebouwd in de top van een hoge boom. Daarheen vloog de reiger in snelle, regelmatige vlucht.

Niet ver van de boomgroep, waarheen de vogel koers zette in rechte lijn, was een breed water, de Ooster-Schelde. In de nabijheid verhieven zich de torens van een grote stad, met sterke wallen omgeven, de stad Reimerswaal. Scherp tekenden de torenspitsen zich af tegen de ijle, blauwe lucht.

Statig dreef de reiger door het luchtruim, de poten stijf achterwaarts gestrekt, de kop op de lange hals schuin omhoog gericht.

Doch opeens vertraagt de fraaie vogel zijn snelle vaart. Hevig klapperend met de vleugels, blijft hij een ogenblik op dezelfde plaats zweven, stoot dan een angstig fel gekrijs uit en van koers veranderend, spoedt hij zich terug naar de kant, vanwaar hij gekomen is. Maar even later zwenkt hij zijwaarts af, naar links, om kort daarna weer rechts aan

te houden. Bij elke verandering van koers klinkt het felle gekrijs van de angstige vogel door de lucht.

Angstig, waarvoor? Pijlsnel omhoog geschoten, vervolgt een valk het verschrikte dier. Met de brede slagen van zijn krachtige vlerken de lucht klievend, nadert hij de vluchtende vogel al meer en meer. Zodra de reiger dit bemerkt, richt hij zich op en in bijna loodrechte richting stijgt hij omhoog. De valk stijgt thans eveneens en zweeft spoedig in kringen, die al nauwer en nauwer worden, boven zijn slachtoffer. Te vergeefs beproeft de reiger hem te ontkomen; als de vervolger eenmaal hoger dan zijn prooi gestegen is en hij zich een ogenblik recht boven de reiger bevindt, trekt hij eensklaps de beide vleugels in en stort zich op het uitgeputte dier. Snel vallen de twee vogels naar omlaag, terwijl de valk de reiger in zijn scherpe klauwen geklemd houdt. Nog een ogenblik en zij tuimelen neer te midden van het struikgewas, dat hen voor ieders oog verbergt.

Zal hier het leven van de reiger eindigen? Doch paardengetrappel nadert en daartussen klinken mensenstemmen en hondengeblaf. Nog een ogenblik en een jachtstoet bereikt de plek, waar de ongelijke strijd tussen de beide vogels gestreden wordt. Door de blaffende honden geleid, snelt een valkenier toe, dringt tussen de struiken en redt de reiger uit de klauwen van zijn vervolger.

Lederen handschoenen beveiligen zijn handen tegen de beten van de woedende valk. Spoedig heeft hij het dier de poten gebonden en het rode kapje over de ogen getrokken. De valk, die nu niet meer zien kan, wordt eensklaps rustig en zet zich op de vuist van de valkenier. Met de andere hand grijpt deze de deerlijk gehavende reiger op en loopt naar de jachtstoet, die op enkele schreden afstand heeft halt gehouden.

Met een diepe buiging toont hij de reiger aan een jonge edelvrouw, die in sierlijke kleding op een fraai paard gezeten, blijkbaar met de naast haar rijdende edelman het hoofd van de stoet uitmaakt.

Zij neemt de vogel in de hand. De reiger lijkt meer dood dan levend. Uit een diepe wonde aan de hals sijpelt het rode bloed en kleurt de fraaie blauwgrijze vederen. De brede vleugels hangen slap naast het lichaam neer. De lange hals hangt eveneens naar beneden en ook uit de geopende snavel sijpelen bloeddruppels. Medelijdend kijkt de edelvrouw naar de vogel.

„Arm dier,” zegt ze; en dan tot de edelman aan haar zijde: „’t Is toch een wreed vermaak, Adriaan.” De aangesprokene lacht luid.

„Wees niet dwaas, Johanna!” roept hij uit. „Medelijden met een reiger, die door een valk gegrepen is! De valkenjacht is een schoon en edel vermaak, dat lieden van onze stand past.”

„Misschien zal de vogel nog wel bijkomen, edele vrouw!” waagt de valkenier eerbiedig op te merken, waarna hij de gewonde reiger uit de handen van zijn gebiedster overneemt.

Terwijl nu de bekwame valkenier al het mogelijke doet om de vogel weer op streek te brengen en hem wast met het koude water uit een naburige kreek, wenden de edelman en zijn gemalin zich tot hun gevolg, waartoe ook enkele gasten van kastelen in het naburige Brabant behoren, en spoedig zijn zij in een levendig gesprek gewikkeld. Wij willen van deze gelegenheid gebruik maken om de beide voorname personen wat nader te leren kennen.

Voornaam zijn ze; hij, de jonge edelman met zijn fiere gestalte en trotse gelaatstreken, is Adriaan van Lodijke, wiens kasteel ten westen van Reimerswaal, niet ver van de Schelde gelegen is. Ook van de stad Reimerswaal zelf heet hij heer, hoewel zijn macht over de rijke

koopstad, die haar eigen rechtbank en eigen bestuur heeft, meer in naam dan in werkelijkheid bestaat.

Heer Adriaan van Lodijke en Reimerswaal is sinds een jaar gehuwd met de schone Johanna, stammend uit een aanzienlijk adellijk geslacht. Wie haar zachte, innemende gelaatstrekken ziet, zozeer in tegenstelling met de trots van haar gemaal, moet genegenheid voor de jonge edelvrouw gevoelen, een genegenheid, die bij haar onderhorigen tot liefde en toewijding geklommen is.

De klederen, naar de smaak in die dagen van rijke stoffen in heldere kleuren vervaardigd, getuigen met de talrijke stoet van dienaren van de rijkdom des heren van Lodijke en rijk en aanzienlijk is heer Adriaan, meer dan een der edelen uit de omtrek of uit het naburige Brabant. De vruchtbare, welvarende streek, die zich ten zuiden, westen en oosten van Reimerswaal uitstrekt, behoort hem voor een groot deel toe. Die grond maakt zijn rijkdom uit.

Ongeduldig trappelen de vurige paarden en woelen met de hoeven de aarde om. Heer Adriaan wendt zich tot de valkenier en deze, met een blik geroepen, snelt toe en toont de reiger, die werkelijk van zijn uitputting enigszins bekomen is en nu hevige pogingen doet om uit de handen, die hem vasthouden, vrij te komen.

Thans schuift de edelvrouw een brede ring, waarop het wapen van Lodijke en Reimerswaal, twee elkaar kruisende zwaarden, aan een der poten van het dier, en op haar teken werpt de valkenier de vogel hoog in de lucht op. Snel slaat de reiger de vleugels uit en vliegt hoog de lucht in.

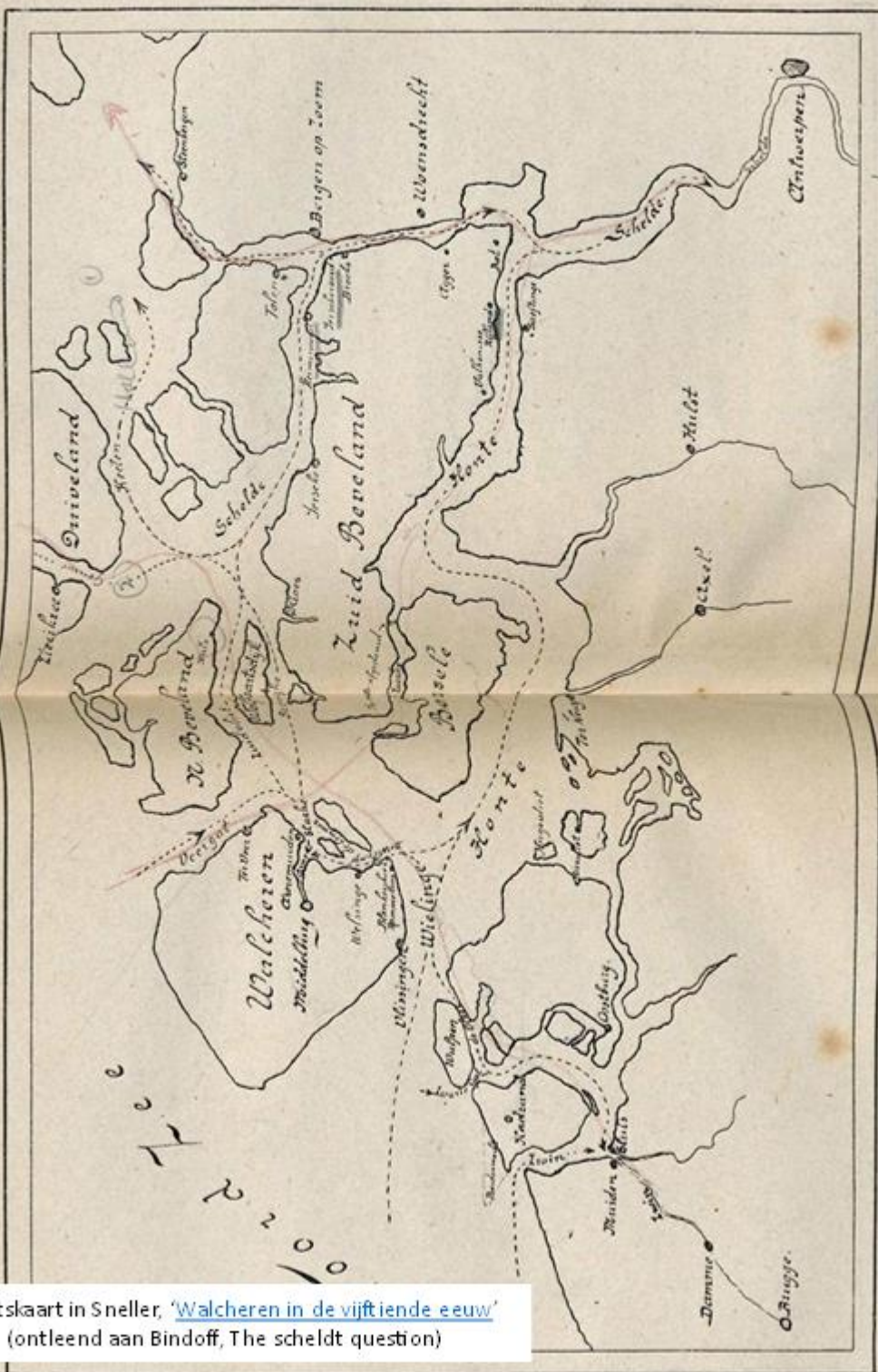
Zwijgend kijkt de edelvrouw hem na, tot heer Adriaan, ongeduldig geworden, een teken geeft en de stoet zich vlug in beweging zet. Niemand ziet, dat de reiger, al spoedig moede geworden, te vergeefs tracht zijn snelle vaart te behouden en zijn nest, ginds in de hoge

boom, te bereiken. Het dier heeft te veel geleden, de vleugels verliezen dra de kracht om het gewonde lichaam te dragen. Langzaam daalt de vogel; en zacht, met uitgespreide vleugels, valt hij neer aan de rand van de waterplas.

Te vergeefs poogt hij zich weer in de lucht te verheffen; alleen de lange hals, waarlangs het bloed nog steeds als een dunne, rode streep naar beneden vloeit, heft zich op en een klagend gekrijs klinkt over het zacht gerimpelde water van de plas.

Dan zinkt de hals al lager, de kop raakt de grond en over de ogen van de stervende vogel trekt een vlies ...

VERKEERSWEGEN DOOR ZEELAND (1476).

Schetskaart in Sneller, 'Walcheren in de vijftiende eeuw'
(ontleend aan Bindoff, The scheldt question)

De edelman

In 't Oostelijk deel van Zuid-Beveland, recht tegenover het eiland Tholen en alleen door de breedte der Schelde van Bergen op Zoom gescheiden, lag de stad Reimerswaal. Thans stuwt de brede Ooster-Schelde haar golven over de plaats, waar toenmaals welige landerijen gevonden werden, met bloeiende dorpen en sterke kastelen bedekt. Geen groene plek is meer te vinden, waar vier eeuwen geleden de boer de ploeg door de voren dreef en het vee de weiden bedekte; geen torenspits wijst meer de plaatsen, waar zich toen de welvarende dorpen Duvenee, Scoudee, Nieuwlande, Machole, Broecke, Creecke, Steenvliet en nog andere bevonden geen enkel spoor is er meer over van de eens zo rijke en machtige koopstad Reimerswaal.

Al dat land is door de vloed verzwoegen. Verdrongen Zuid-Beveland is de naam, die het draagt. Droevige, maar juiste naam!

Spoedig had de jachtstoet van heer Adriaan van Lodijke de stad bereikt, wier vele torens men reeds van verre gezien had. Bij de nadering der voorname lieden was de wacht toegesnel en toen de hoeven der paarden dof op de valbrug dreunden en daarna kletterden over de stenen onder de gewelfde oosterpoort, stond een dubbele rij van hellebaardiers, met de blanke wapenen in de vuist, gereed om de hoge bezoekers alle eer te bewijzen. De hopman trad vooruit, stelde zich in postuur en liet ten teken van eerbiedige groet zijn zwaard tweemaal dalen, voor de edelman en voor de doorluchtige vrouwe. Toen trad hij snel ter zijde, verdeelde met vlugge commando's zijn mannen en stelde zich aan hun hoofd.

Zo trok, statig en met afgemeten tred, de aanzienlijke stoet Reimerswaal binnen. Trots hield heer Adriaan het hoofd geheven en blikte rechts noch links. Vrouwe Johanna daarentegen groette met

vreundelijk gebaar de poorters en poortersessen, die nieuwsgierig de rijke stoet voorbij zagen trekken.

Over de slecht geplaveide straten trok men voort, langs de vele pakhuizen en werkplaatsen, waar het zout gezied en de meekrap bereid werd ¹⁾, tot voor de kerk. Daar werd halt gehouden en afgestegen.

Terwijl de knechten toeschoten om de paarden vast te houden, ging heer Adriaan met zijn gemalin en de gasten het oude, eerwaardige kerkgebouw binnen.

Men was nog in de dagen der algemene Katholieke kerk. Hoewel in Duitsland de Hervorming reeds zovele vorderingen had gemaakt, dat keizer Karel V haar niet meer stuiten kon en ook in Holland en Utrecht het aantal aanhangers der „nieuwe leer” niet gering meer was, in Reimerswaal kende men deze nog niet en de Roomse moederkerk omvatte hier nog allen, aanzienlijken en geringen.

Eerst na het midden van de zestiende eeuw, in 1561, kreeg de Hervorming ook in deze stad zulke vaste voet, dat de Roomse leer door die der Protestanten vervangen werd.

¹ In die dagen werd in Zeeland veel zout bereid uit een soort veenmodder, die op enige diepte onder de kleilaag gevonden wordt. Deze veenmodder, derrie of Zeeuws veen genaamd, werd gedroogd en brandde dan gemakkelijk. De as werd met zeewater geblust en gaf een helder wit zout. In later tijd is het veengraven voor dit doel verboden geworden.

De meekrapplant heeft lange ondergrondse rode stengels, die gezuiverd en gemalen werden in grote schuren, meestoven genoemd. Zulke meestoven vond men tot voor een vijftig jaar in de meeste dorpen en steden in Zeeland. Uit het van de meekrap verkregen poeder werd een rode verfstof bereid, die gebruikt werd voor het kleuren van katoenen en wollen stoffen.

Thans gebruikt men voor 't zelfde doel meestal verven, die uit de koolteer bereid worden, zogenaamde aniline-kleurstoffen; en ten gevolge daarvan is de meekrapteelt bijna geheel uit Zeeland verdwenen.

Heer Adriaan en vrouwe Johanna woonden met hun gevolg enige ogenblikken in plechtige aandacht de dienst bij en verlieten daarop de kerk weer. De tocht werd voortgezet; over de markt, waar tal van kooplieden hun waren hadden uitgesteld, langs het stads- of schepenhuis, waar de baljuw met de beide burgemeesters en de schepenen naar buiten traden om de aanzienlijke heer te begroeten, langs het gasthuis en het klooster der monniken, door de straten met winkels reden zij naar de Noord- of Waterpoort, waar de stoet met dezelfde eerbewijzen de stad werd uitgeleid, gelijk zij aan de Oosterpoort ontvangen was geworden.

Thans volgde de jachtstoet de dijk lang de Ooster-Schelde. Breed strekte de stroom zich uit en het water bespoelde bij de opkomende vloed de glooiing van de dijk.

Deze was niet hoog of breed en vertoonde op verscheidene plaatsen de duidelijkste blijken van verwaarlozing.

Een der gasten waagde daarover een opmerking tot de heer van Lodijke. „De dijk schijnt zwak en slecht onderhouden; zou hij niet bezwijken kunnen bij hevige storm en hoge vloed?”

„Geen nood,” was het antwoord. „De dijk zal ’t wel houden, zoals hij ’t al zo lang gehouden heeft. Denkt ge misschien, dat ik geld en goed verkwisten wil aan het onderhoud van deze dijk? Laten dan de Reimerswalers dat doen, als zij er lust in hebben; hun stad moet evengoed tegen het water beschermd worden als mijn kasteel en landerijen.”

Het scheen, dat dit onderwerp van gesprek de heer van Lodijke niet aangenaam was, want zijn stem klonk toornig en hij sprak snel.

Johanna, die naast hem reed, legde zacht de hand op zijn arm, om zijn toorn te sussen. Heer Adriaan zweeg, maar zijn grimmige blik bewees, dat zijn goede luim verdwenen was.

Een eind verder hield hij zijn paard stil. Met de hand wijzende, sprak hij: „Ziet, hier wens ik een groot werk te ondernemen. Ik wil een gracht doen graven van hier naar mijn kasteel en naar het dorp Lodijke, dat er achter ligt. Wanneer mijn dorpingen en pachters hun waren op schuiten kunnen laden en van hier rechtstreeks naar Middelburg of Bergen-op-Zoom vervoeren, zonder daartoe de hulp van de Reimerswalers nodig te hebben, dan zal dat hun en hun meester grote winsten geven. En ik mocht lijden,” voegde de spreker er spottend lachende bij, „dat de Schelde mij wat hielp bij die arbeid. Een kleine doorbraak hier zou mij heel wat werk besparen.”

„Foei, Adriaan,” sprak vrouwe Johanna zacht, „hoe kunt gij met zulk een onheil spotten?”

De edelman wilde antwoorden, toen zijn aandacht getrokken werd door iemand, die hem in eerbiedige houding naderde. Het was een nog jonge man, niet ouder dan heer Adriaan van Lodijke zelf. Een korte lederen buis omsloot zijn gespierde leden, een wijde broek van grove stof, aan de knieën gesloten, voltooide zijn kleding. Geheel zijn uiterlijk toonde ruwe lichaamskracht, thans in toom gehouden door de eerbied voor de edellieden, die hij naderde. In de ene hand hield hij zijn viltten hoed met brede rand, in de andere een stok, zoals de schaapherders dragen. Dit en de kudde aan de voet van de dijk, die door een grote hond bewaakt werd, toonde zijn beroep aan.

Toen de man tot vlak bij de paarden der edellieden genaderd was, hield hij stil en boog zonder te spreken het hoofd.

„Wat wil je, man?” klonk het hem van heer Adriaans lippen tegen. Nors en ongeduldig werd de vraag gedaan, alsof de heer nu reeds wrevelig werd over de tijd, die men op deze wijze zou verspillen.

„Het is Wolf de schaapherder,” sprak vrouwe Johanna zacht, als wilde zij de wrevel van haar echtgenoot bezweren.

Een snelle blik van de herder dankte haar voor de herkenning; toen richtten zijn ogen zich weer naar de grond en zonder ze tot zijn heer op te heffen, begon de man op een zachte toon te spreken.

„Heer,” klonk het, „ik ben de schaapherder Wolf. Ik hoed de schapen van Uwe edelheid.

Ik woon daarginds in die hut aan de helling van de zeedijk. Ik heb een jonge vrouw en een kind, een knaapje van slechts enkele weken nog.” „Zoals het onze,” viel de edelvrouw, met een vriendelijke glimlach zich tot haar echtgenoot kerend, in. Maar deze grauwde: „Wat gaat ons dat alles aan, man? Spreek, wat wil je?” „Een andere hut, heer!” was het antwoord, snel en op dringende toon gegeven.

„Wat?” bulderde de edelman, woedend naar ’t scheen over dit verzoek, „is die hut daar niet goed genoeg voor volk als jij?” „Goed genoeg, heer!” klonk het rustig, terwijl de smekeling thans voor ’t eerst de ogen naar zijn meester opsloeg. „Goed genoeg voor zulk gemeen volk als wij, maar...”

„Nu, bij Sint Hubertus, wat wil je dan, kerel?” luidde weer de toornige vraag van heer Adriaan, die in zijn ongeduld zijn paard telkens de sporen deed voelen, zodat het dier onrustig werd en de schaapherder somtijds bijna met de hoeven raakte.

Doch deze scheen dit nauwelijks op te merken. Beurtelings naar het toornige gelaat van de edelman en naar de zachte trekken van vrouwe Johanna blikkende, sprak hij thans snel:

„Heer en edele vrouwe! Onze hut staat op zulk een gevaarlijke plek! De zeedijk is zwak en zal doorbreken op een dag bij stormweer en hoog water moet hij bezwijken ... dan zal de hut worden weggespoeld en de golven zullen mijn vrouw en mijn kind meeslepen ...en ik zal ze niet kunnen redden, misschien... Ik ben bang, heer! in die hut aan de dijk ...Niet voor mijn leven, maar voor vrouw en kind ...”

Nu en dan afgebroken, maar toch duidelijk en vast had de herder gesproken. Bij de laatste woorden had hij de beide handen, waarin hij nog de hoed en de stok hield, te samen gebracht en ze smekend omhoog geheven naar zijn strenge gebieders. Doch deze was zijn ongeduld en toorn nauwelijks meer meester. Een beving van ingehouden woede trilde in zijn stem, toen hij op smalende toon antwoordde; „Jouw leven en dat van wijf en kind, wat is het waard, hond? Laat de dijk doorbreken en dat gespuis verdelgen ...”

Verschrikt boog de edelvrouw bij deze honende woorden zich tot haar echtgenoot over en legde de hand op zijn arm. Maar op 't zelfde oogenblik had de schaapherder het paard van de edelman bij de teugel gegrepen.

Door een plotseling opkomende toorn werden zijn gelaatstreken verwrongen; zijn mond opende zich, doch kon geen verstaanbaar geluid voortbrengen; slechts de linkerhand hief zich omhoog, als wilde hij met de stok zijn heer bedreigen ...

Daar deed zich een woest geblaf horen.

De trouwe herdershond had reeds van 't begin af met onrust de ontmoeting op de dijk gadeslagen; en toen 't gesprek zo lang duurde was hij, de schapen in de steek latende, al nader en nader gekomen. Nu zag het dier de dreigende beweging van zijn meester, blaffende schoot hij toe en opspringende trachtte hij het paard in de keel te bijten.

Verschrikt steigerde het ros en drong zich achteruit op de glibberige dijk. De gravin gaf een gil.

Dit alles had maar een oogenblik geduurd, zo kort zelfs, dat het gevolg nauwelijks begreep wat er gebeurde, toen het feit alreeds geschied was. Want in 't volgend oogenblik had de schaapherder, verschrikt over zijn stoutheid, de opgeheven hand laten zinken en de teugels van het paard losgelaten. Zijn trekken ontspanden zich en uit zijn mond klonk

zacht: „Vergeving, heer!” Doch snerpande zweepslagen vielen op zijn gelaat en schouders neer. Tegelijk drukte heer Adriaan, zich in de stijgbeugels opheffend, het paard de sporen diep in de zijden en rukte aan de teugels. Wild richtte het edele dier zich hoog op de achterpoten. Het volgend ogenblik troffen de beide zwaar beslagen voorhoeven de herder aan het hoofd.

De man viel achterover en gleed bij de helling van de dijk naar beneden.

Met een sprong kwam het paard van de edelman weer op de vier poten neer en door schrik en pijn verblind, holde het met een woeste vaart voort, de andere paarden met hun berijders met zich meeslepend.

Het was stil. Niemand vertoonde zich meer op de dijk, die de Ooster-Schelde bezoomde. Zacht kabbelden de grijze golven van de stroom tegen de glooiing van de dijk. Een koude najaarsmist trok over het land en bedekte alles langzaam met een vale sluier. De verschrikte schapen waren weggevlucht en vertoonden zich hier en daar als wit-grijze vlekken op de dijk.

Aan de voet van de dijk lag de schaapherder, bewegingloos, op de rug uitgestrekt. De hond zat naast hem en terwijl hij af en toe de kop ophief en een klaaglijk gehuil liet horen, likte hij het bloed, dat vloeide uit een brede wonde aan het hoofd.

De avond viel. Alles was stil in het rond.

De Schaapherder

Het was laat, toen Wolf de schaapherder zijn hut aan de Schelde-dijk binnenstroompelde.

Door de opkomende vloed had het water eindelijk de plaats bereikt, waar hij als levenloos lag uitgestrekt. De aanraking van het koele nat had hem uit zijn bezwijming doen ontwaken. Met moeite was hij opgestaan en had, geholpen door zijn hond, de her- en derwaarts verspreide kudde bijeengedreven.

In een poldertje, dicht onder de muren der stad Reimerswaal, stond de schaapskooi, waarheen hij de schapen bracht. Toen was de herder, door zijn hond gevolgd, weer naar de Schelde-dijk gegaan.

In de hut werd hij vriendelijk gegroet door een jonge vrouw, die bij een lompe houten wieg gezeten, zacht een slaaplied zong voor het knaapje, dat nog slechts enkele weken oud, even gerust sliep alsof het door weelde omringd in een der rijk versierde zalen van het kasteel Lodijke geboren ware. en zeker kon vrouwe Johanna haar jonggeboren telg niet meer liefhebben dan de eenvoudige herdersvrouw het haar kind deed.

Het voorkomen van de binnentredende schaapherder deed de jonge vrouw schrikken.

Zonder met jammerklachten of vragen de tijd te verliezen, had zij in weinige ogenblikken de wonde aan het voorhoofd van haar man van bloed en vuil gereinigd en met een strook zuiver linnen verbonden.

Zonder te spreken, maar met een somber en dreigend gelaat, liet de man haar begaan. Doch toen tenslotte de vrouw hem bij beide handen vatte en deelnemend naar de oorzaak van het ongeluk vroeg, toen barstte de lang ingehouden gramschap los. Met een door woede bijna verstikte stem vertelde hij de verschrikte vrouw, welke mishandeling en welk een smaad hij ondervonden had.

„En dat alleen,” zo eindigde hij, „omdat ik vragen wou onze hut te mogen afbreken, om ze weer op te bouwen in de polder, waar de schaapskooi ligt. Daar zouden wij veilig zijn, veilig voor het water, als de Schelde-dijk eenmaal doorbreekt. en doorbreken zal hij, dat weet ik zeker. O, mocht die trotsaard, daarginds op het kasteel, de eerste zijn, die door de golven wordt meegesleept!”

De jonge vrouw poogde zijn toorn te sussen, maar op bittere toon ging hij voort: „O, als ik dat eens zien mocht! Geen hand zou ik uitsteken, om hem of een van de zijnen te redden.” „Vrouwe Johanna toch..” waagde zij.

„Vrouwe Johanna,” en uit zijn stem was de grimmige toorn voor een ogenblik verdwenen, „vrouwe Johanna is goed en edel. Ja, voor haar zou ik mijn leven geven, als ik haar daarmee redden kon. Maar hij, die trotse heer! Mij, een vrij man, heeft hij met de zweep in het aangezicht geslagen. Hij wilde mij onder de hoeven van zijn paard verpletteren. Vloek over hem!”

De vrouw, de woeste, ontembare aard van haar echtgenoot kennend, sprak weinig meer. Zij plaatste zwijgend het avondbrood op de tafel en evenzo zwijgend gebruikte de herder zijn eenvoudig maal. Spoedig daarop gingen beiden ter rust.

Maar de herder kon niet slapen. De wond aan zijn voorhoofd brandde en schrijnde, en evenzo schrijnde in zijn borst de grievende smaad, hem door heer Adriaan aangedaan.

Wolf de schaapherder was een man van stugge aard. Zijn zucht naar vrijheid en onafhankelijkheid had hem het beroep van schaapherder doen verkiezen, dat hem weinig met andere mensen in aanraking bracht. Slechts twee wezens waren er op de wereld, die hij lief had. In de eerste plaats zijn vrouw. Aan haar was hij gehecht met een liefde, die hem alles zou doen ondernemen, wanneer hij er haar gelukkig

mede kon maken. en na zijn vrouw had hij zijn kind lief, het kleine, hulpeloze wezentje, dat op dezelfde dag geboren was als het knaapje op 't slot Lodijke en zeker hier met niet minder blijdschap was ontvangen dan de kleine daarginds op 't adellijk kasteel.

Uit liefde voor vrouw en kind was hij een smekeling geworden; hij, die anders te trots was om gunsten af te smeken van wie dan ook. Maar hij wist, hoe wrak de Schelde-dijk was, vooral in de nabijheid van de plaats waar zijn hut stond. Hij was overtuigd, dat de dijk, die reeds al te lang verwaarloosd was, eenmaal daar zou doorbreken.

En hij vreesde voor 't lot van vrouw en kind.

Daarom had hij 't gewaagd een gunst te vragen: verlof om de hut, die hem door de heer van Lodijke als woning was aangewezen, af te breken en haar weer op te bouwen bij de schaapskooi in de polder. Deze polder was door sterke dijken omgeven, die 't geweld van het instromende water wel zouden weerstaan.

Had heer Adriaan hem dit verzoek niet kunnen toestaan? 't Zou hem immers niets gekost hebben? Want met eigen handen had Wolf de hut willen afbreken, om haar zelf op de veilige plaats weer op te bouwen. Voor zulk een armelijke, van ruwe planken ineengesmetten hut behoefde de heer geen metselaars en timmerlieden te zenden.

Maar geweigerd was hem de gunst, die hij vroeg. Gesmaad had heer Adriaan hem; hem, die toch een vrij man was! Een hond had hij hem genoemd en gevraagd, wat zijn leven waard was, zijn leven en dat van zijn vrouw en kind!...

Wolf de schaapherder kon niet rusten. Een bittere haat vervulde hem tegen zijn heer, die hem zo grievend en onverdiend had gehoond.

O, mocht hij nog eens in de gelegenheid zijn zich te wreken, heer Adriaan de smaad betaald te zetten, de trotsaard ook eens neer te

slaan tegen de grond, zoals de paardenhoeven het hem hadden gedaan!...

De herder stond op, kleepte zich aan en ging naar buiten. Met enkele schreden stond hij op de dijk.

Het was een schone nacht. De maan wierp een stroom van licht over de brede vloed. Zacht kabbelde het water der Ooster- Schelde tegen de afgebrokkelde dijkvloeiing.

Het was een toneel van vrede en rust.

Zwijgend staarde de herder enige ogenblikken naar de stroom. De vrede in de natuur bracht de storm in zijn binnenste tot bedaren.

„ja,” mompelde hij, de Schelde aansprekende, alsof hij een levend wezen vóór zich zag, „ja, jij bent nu stil en rustig, en niemand zou geloven dat er verraad in je schuilt. Maar terwijl je zo vredig voortkabbelt, knagen je golven aan de dijk en vreten de aarde weg, waarop onze woning staat. En dat zal zóó lang duren, tot de storm je helpen komt; en dan zul je met woest geweld op de dijk en op de hut aanvallen en je zult de dijk doorbreken en de hut meeslepen... en vrouw en kind zullen door je worden meegesleurd en begraven, daar, onder de groene golven,...” en de sterke man, die onder de beledigingen en de mishandeling van de middag geen traan had laten vloeien, sloeg thans de handen voor ’t gelaat, en tranen druppelden tussen de vereelde vingers door.

De maan goot haar zilveren licht over het landschap. In de vruchtbare landbouw ten oosten en zuiden van Reimerswaal lagen de dorpen stil te slapen in de heldere nacht.

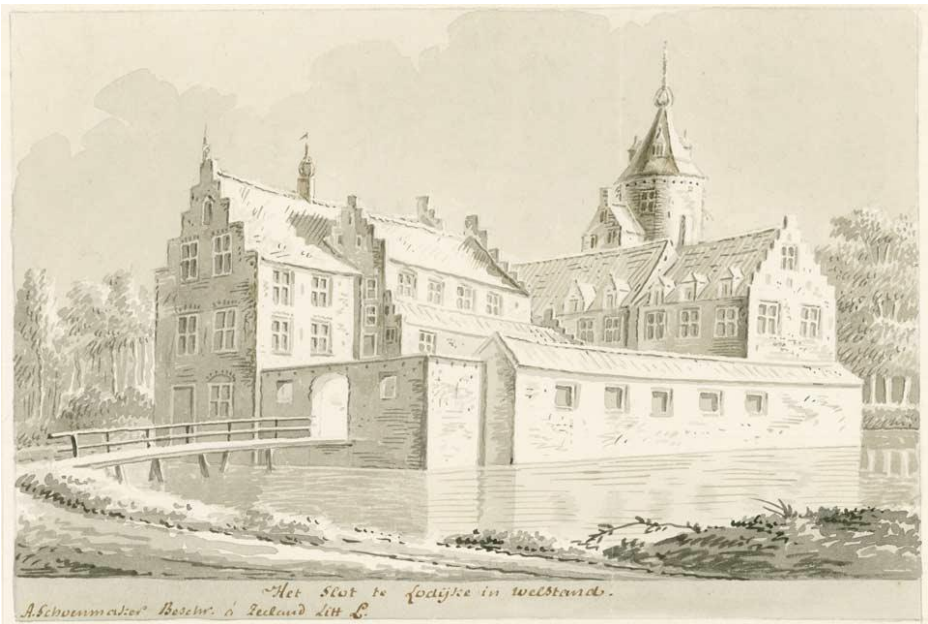
De torens der dorpen en de tinnen der kastelen werden door het maanlicht met een zachte glans overgoten.

Op korte afstand lag het kasteel Lodijke.

De ramen van het slot waren helder verlicht.

Af en toe klonken de tonen der feestvreugde door de stilte van de nacht.

Zacht kabbelde de Schelde-stroom, als zong zij een droevig en eentonig lied. Welk lied was het, dat de golven zongen? Was het de doodsang van het bloeiende landschap, dat binnen korte tijd zou verzinken in de stroom? Alles was rustig en ademde een stille vrede. Slechts de man, die daar stond op de dijk, kon de rust niet vinden.

Het Slot te Lodijke in welstand. Door Abraham de Haen, 1500-1530

Uit: [Zelandia illustrata](#)

Gevaar

Er waren een paar dagen na de ontmoeting op de dijk verlopen en de wond aan het voorhoofd was, hoewel nog zichtbaar, toch reeds zo goed als genezen. Maar wat niet genas, dat was de wrok, die er bij de herder na die noodlottige middag was ontstaan.

Meermalen wierp hij dreigende blikken naar het kasteel, waar de feestelijkheden ter ere van de jonggeborene nog maar niet eindigden. Het was de gehele dag onstuimig geweest en de wind, die op de kust stond, had het water hevig tegen de dijk geslagen.

In de avond werd de storm al heviger en de schaapherder, die vroeg te bed was gegaan, stond op en ging naar buiten om de toestand van dijk en water op te nemen. Het was een donkere avond en zijn ogen, hoe scherp ook, waren niet in staat de duisternis te doorboren. Toen hij weer naar binnen ging, was ook zijn vrouw opgestaan. Geen van beiden durfden aan slapen denken; zwijgend zetten zij zich neer bij de wieg van het kind en luisterden naar de storm, die buiten woedde.

Tegen middernacht gebeurde er iets, dat hen hevig deed schrikken. Zij voelden beweging in de lemen vloer onder hun voeten; alsof de bodem, waarop hun woning stond, langzaam verschoof. Zeker was de beweging uiterst gering, daar anders de hut allicht ingestort zou zijn; maar toch was het schuiven zóó duidelijk merkbaar, dat de herder geen ogenblik meer durfde aarzelen, om thans de gevaarlijke woning te verlaten. Schielijk werd het allernoodzakelijkste aan kleding bijeen gegrepen, het brood uit de spinde met andere eetwaren in een mand gepakt en weinige ogenblikken later stonden zij beiden buiten op de dijk. Terwijl Wolf beladen was met wat hij in der haast van zijn geringe have had bijeen kunnen grijpen, droeg zijn vrouw het kind, warm toegedekt en tegen de koude nachtwind zo goed mogelijk beschut.

Toen snelden zij voort, de landweg in en naar de polder, waar Wolf wist, dat men voorlopig veilig zou zijn. In de schaapskooi werd een schuilplaats gezocht. In een hoek spreidde de herder van stro en hooi een zacht leger en weinige ogenblikken later sliep het kind even gerust in de schaapskooi, als het kort te voren in de woning aan de Scheldedijk had gedaan.

Toen Wolf zijn vrouw en kind veilig zag, verliet hij de schaapskooi weer en beklom de dijk, die het poldertje omgaf. Te vergeefs echter poogde hij in de verte te zien.

Het was te duister en zijn blikken konden niet tot aan de Scheldedijk doordringen.

Wat gebeurde daarginds? Hij kon niet in onzekerheid blijven en na even zijn vrouw te hebben gezegd, wat hij doen ging, keerde hij op de weg naar zijn woning terug.

Toen Wolf weer de Scheldedijk naderde, zag hij eerst niets vreemds. Recht en strak ging de lange dijk naar 't westen en oosten en keerde met zijn brede rug de woeste golven der Schelde.

Doch wat was dat? Waar was de hut gebleven, die toch daar, op gindse plek, zo-even nog gestaan had? Verdwenen was de woning, die zij zo juist bijtijds waren ontvlucht. Op de plaats, waar Wolf zijn huis nog dacht te vinden, gaapte thans een donker gat in de dijk. De golven spoelden er door en aan weerszijden brokkelden stukken van de dijk en vielen in het water. Het gat was nog niet groot, nog slechts enkele meters breed; maar aan beide kanten werd het door de afbrokkelende aarde al groter, en de golven der Schelde drongen met woest geweld naar binnen en beukten op de zwakke dijk. Binnen enkele uren zou de dijkbreuk een aanzienlijke breedte hebben verkregen en zou het water door de opening spoelen en de daarachter gelegen landerijen overstromen.

Een ogenblik was de schaapherder als vastgenageld blijven staan. Schrik en ontzetting vervulden hem en beletten hem zelfs een kreet te uiten. Doch niet lang duurde deze bedwelming. Spoedig was hij zichzelf weer meester en terwijl hij een laatste blik wierp op de plek, die nog zo kort geleden zijn ganse huwelijksgeluk droeg, wendde hij zich om en snelde een zijweg in, die naar het kasteel voerde. Slechts één gedachte bezielde hem thans: de heer van Lodijke te waarschuwen voor het gevaar, dat hem en alle bewoners der landstreek bedreigde.

En zijn wraak dan? Verdwenen was op dit ogenblik het wraakgevoel, 't Was alsof de wonderdadige redding van de zijnen zijn borst met een gevoel van dankbaarheid vervulde, dat voor haat en wrok geen plaats overliet.

Spoedig had hij 't slot Lodijke bereikt en donderend liet hij de klopper vallen op de eikenhouten poort. De poortwachter, die aarzelde om de late bezoeker binnen te laten, klonken de woorden: „De vloed komt! Er is gevaar!” zo dreigend in de oren, dat hij haastig de poort opende en Wolf op zijn eis regelrecht over 't brede slotplein naar de ridderzaal voerde, waar heer Adriaan met zijn gasten vertoefde.

Het doopfeest ter ere van de kleine Lodewijk had reeds verscheidene dagen geduurd.

Heden voor 't laatst had heer Adriaan zijn gasten, die de volgende dag vertrekken zouden, om zich verzameld. Een rijke maaltijd was in de grote zaal aangericht en de tonen der vedelaars werden telkens overstemd door 't gelach en gejuich der gasten.

Aan 't hoofd van de brede tafel, die de talrijke en kostbare schotels met allerlei spijzen droeg en de kannen, gevuld met kostelijke wijnen uit verre landen en zoete mede, uit honig bereid, zat heer Adriaan en liet de trotse blik gaan over al de pracht, die hij zijn eigendom mocht noemen. Naast hem was vrouwe Johanna gezeten met haar

vriendelijke trekken en zachte blik, die een zo scherp contrast leverden met de koude trots van haar echtgenoot.

Hoe laat het ook was en hoe lang het feest reeds had geduurd, toch scheen aan de feestvreugde nog geen einde gekomen. Juist had de schenker de zilveren drinkbeker van de gastheer weer gevuld en hief deze zich in zijn zetel op om enige hoffelijke woorden tot zijn gasten te richten, toen de deur van de zaal werd geopend en Wolf de schaapherder op de drempel verscheen. Vóór nog iemand de onverwachte gast naar de reden van zijn komst had kunnen vragen, deed deze enige schreden voorwaarts en richtte zich tot de edelman, zijn meester.

„Heer!” sprak hij met een stem, die luid door de zaal weerklonk, „vergeef mij, dat ik u stoor. Er is gevaar!” De onverwachte verschijning van de herder in zijn armelijk kleed te midden van deze aanzienlijke lieden had de gesprekken eensklaps doen ophouden; het woord gevaar deed sommige gasten ontsteld van hun zetels opstaan. Enkelen maakten reeds een beweging om naar de deur te snellen, doch bedwongen zich toen zij de stem van hun gastheer vernamen. Heer Adriaan bleef rustig. Bij het gezicht van de schaapherder was er een duistere wolk over zijn aangezicht getrokken en had de vrolijke glimlach verdreven. Zijn ogen flikkerden, toen hij de herder stoutmoedig het vertrek binnen zag treden en met toornige stem antwoordde hij: „Wie spreekt van gevaar?” „Ik, heer!” antwoordde Wolf. „Daar ginds bij mijn hut is de Scheldedijk doorgebroken ...”

„Heer!”, sprak hij, „vergeef mij dat ik u stoer. Er is gevaar”.

Deze woorden hadden een geduchte uitwerking op de aanwezigen. Allen sprongen op en liepen ontsteld dooreen. Slechts heer Adriaan bleef op zijn plaats. Wat vrouwe Johanna betreft, zij had bij 't horen der vreselijke tijding een kreet geslaakt en onder de uitroep; „Mijn kind!” snelde zij de feestzaal uit, door enige vrouwen gevolgd. Weer klonk de stem van de gastheer en deed de ontstelde gasten een ogenblik bedaren.

„Stelt u gerust, mijn vrienden!” sprak Heer Adriaan met een hoge en luide stem. „Stelt u gerust! *Hier* zal de vloed ons niet deren!..

„Gij vergist u, heer!” sprak de schaapherder weer, zonder er op te letten hoe de verbolgenheid van de edelman al meer en meer klom.

„Wanneer het gat in de dijk niet wordt gedicht, zal het spoedig groter worden en dan... wee het land! Laat daarom de noodklok kleppen, heer! en al 't volk oproepen om te arbeiden aan de dijk... eer het te laat is!”

Op vaste toon had de schaapherder gesproken; zonder vrees keek hij zijn strenge meester in 't gelaat. Maar heer Adriaan voelde een toorn in zich opkomen, die hij nauwelijks meer bedwingen kon. Met honende lach had hij de woorden van de schaapherder gehoord en toen deze uitgesproken had, nam hij de gevulde drinkbeker en hem hoog opheffende, riep hij uit: „Geen werkvolk zal door mij naar de dijk gezonden worden! Zou ik de Schelde tegenhouden en in haar werk belemmeren? Zij werkt immers voor mij! Zij helpt mij een haven te graven naar mijn kasteel! Een drank op de ondergang van Reimerswaal, aan mijn wakkere helpster, de Schelde!”

Met een zwaai bracht de edelman de zilveren beker aan de lippen en dronk een diepe teug. Doch de meesten der gasten zagen hem verschrikt aan en slechts een enkele waagde het de gastheer bescheid te doen. en weer klonk de ernstige stem van de herder; „De Schelde is

uw helper niet, heer! Zij is uw vijand, die uw land verwoesten en uw kasteel vernielen zal!”

„Zwijg, ongeluksbode!” schreeuwde de edelman, opgewonden door de wijn, die hij gedronken had. „Zwijg en ga heen!” Zonder een woord te zeggen, wendde Wolf zich om en wilde de zaal verlaten. Doch een uitroep van de edelman deed hem stilstaan.

„Blijf!” gebod deze; en toen Wolf zich omkeerde, sprak heer Adriaan, weer met een lach: „Zeg mij eerst dit nog, jij die zoveel durft zeggen! Als bij je hut de dijk is doorgebroken, lopen dan dat wijf en dat kind van jou geen gevaar, waar je laatst zo bang voor was?”

„Zij zijn buiten gevaar, heer!” antwoordde de schaapherder. „Vóór ik hierheen kwam, heb ik ze in veiligheid gebracht.”

„Wat?” schreeuwde de edelman, terwijl de toorn zijn door de wijn verhit gelaat nog donkerder kleurde, „wat, heb jij eerst aan je wijf en kind gedacht, voor je je meester kwam waarschuwen?” „Ja heer, want vrouw en kind zijn mij het liefst!” antwoordde Wolf op rustige toon. Door de hand van de edelman geslingerd, vloog de zware drinkkan de schaapherder tegen de borst; en de toornige stem van heer Adriaan schreeuwde: „Grijpt hem, de hond! Grijpt hem en sluit hem in de diepste kelder van het slot!” Dienaren snelden toe, om aan dit bevel te gehoorzamen. Maar een dreigende armbeweging van de schaapherder hield hen terug.

Trots stond Wolf in het midden van de zaal en terwijl hij de hand uitstreekte naar de edelman, zijn meester, sprak hij met een stem, die klonk als een bazuin: „Wee u, heer! Mij wilt gij grijpen, maar de Schelde zal ú grijpen, u en uw goed! De golven zullen uw land overstromen en het water zal uw kasteel afbreken en terneer ploffen in de diepte. Wee u!” Toen keerde hij zich om en verdween.

De watervloed

Op de vijfde November van het jaar 1530 braken de dijken door en had de vreselijke overstroming plaats, die een deel van het vruchtbare Zuid-Beveland voor altijd verwoestte.

Ziehier, hoe een Zeeuws geschiedschrijver, J. ab Utrecht Dresselhuis, deze ramp verhaalt ²):

„De zware bedijkingen op het eiland Tolen, op het einde der 14e en het begin der 15e eeuw, persten de wateren der Schelde sterker tegen Zuid-Beveland, dat van nu af aan hevig werd aangevochten. Reeds op de 19e November 1421 werd de Oostwatering zo gehavend, dat de Hertog order moest stellen op het verzekeren der dijken en het dichten der breuken. Maar noch het verwijderen en verdiepen van sommige stroomen, noch zelfs het vreeselijke lot van de Hollandse Waard, die met alle dorpen in dien ijselijken nacht bedolven werd ³), scheen genoegzaam om de ingezetenen alhier uit hunne zorgeloosheid omtrent de zeeweringen op te wekken, zodat de vorst, toen in de winter van 1424 het water weder tot de lippen rees, gestrengere maatregelen nemen moest, en onder anderen de achterliggende plaatsen gelasten die van Broecke en Kreecke, die achter de Vernoutsee enigszins een afzonderlijke bedijking uitmaakten, ter hulpe te komen, daar zij hun dijk niet meer houden konden. Ofschoon dit bevel meermalen herhaald en aangedrongen werd, velen kantten zich er tegen, of onttrokken zich aan een gedeelte der lasten, en de zeeweringen waren dus niet, hetgeen zij hadde behooren te zijn.

² [De provincie Zeeland, in hare aloude gesteldheid](#), 1836, J. ab Utrecht Dresselhuis

³ De bekende St. Elisabethsvloed, waardoor de Biesbosch ontstond.

In dien toestand was deze watering, toen de voor geheel Zeeland, inzonderheid voor de beide Bevelanden en Borsele ⁴), zo noodlottige 5 November 1530 aanbrak.

De wind, welke eerst een tijdlang hevig uit het Westen had gewaaid, liep toen om naar het N. W. en veranderde des morgens tussen 8 en 9 uren in een hevigen storm, die het water met buitengemene snelheid rijzen deed. Reeds op de middag, en nog twee uren vóór de vollen vloed, stroomde het water over de straten der stad en over de kruinen van sommige dijken. Tegen dien aandrang waren sommige punten niet bestand. Nagenoeg ter zelfder tijd werd in het oosten de sluis bij Kreecke weggeslagen en bezweek ten noorden de dijk bij Lodijke.

*Deze laatste doorbraak zou wellicht in den beginne, daar zij nog geen twee ellen wijdte had, gestopt hebben kunnen worden, doch de heer van Lodijke, die voornemens was met grote kosten een nieuwe haven te laten delven, weigerde, zegt men, te laten werken, verklarende: dat de zee voor hem arbeidde, en hij nimmer spoediger en met minder kosten een haven kon verkrijgen, dan op deze wijze! Weldra echter was er aan geen sluiten meer te denken. De vloed, een opening gemaakt hebbende, maakte zich alras meerdere ruimte, en vormde een gat, hetwelk bij een breedte van 30 ellen een diepte van 40 ellen had, en nog heden ten dage als het **Gat van Lodijke** bij de zeevarenden bekend is.*

Het eens zo heerlijke en vruchtbare land leverde nu in weinige uren het akeligste jammertooneel op, hetwelk men zich kan voorstellen. Schuren, meestoven, huizen en buitenverblijven werden weggeslagen, voertuigen, huisraad en vee zag men meegesleurd

⁴ Borsele, thans een dorp op Zuid-Beveland, vormde vroeger met het omliggende land een afzonderlijk eiland.

door de vloed, en duizenden mensen worstelden met wanhopige krachtsinspanning tegen de bijna onvermijdelijken dood.

Sommige dorpen werden door de vreeselijken snellen was zóó verrast, dat genoegzaam geen der bewoners zich redden konden, en alle gelijktijdig óf ten minste kort na elkander, in hetzelfde graf verzwolgen werden.

Op andere zochten velen behoudenis op boomen, daken, torens en vliedbergen⁵), terwijl de vlakke, die zij bewoonden, in zee herschapen werd; en zonder hulpe te kunnen toebrengen waren de rampzaligen, die daar redding vonden, getuigen van de verwoesting hunner bezittingen, en van de bangen doodstrijd der met de baren kampenden.

Die gestorvenen waren echter gelukkig in vergelijking met hen, die zóó de dood ontkomen waren. Dezer leven werd een langzaam sterven. Toen de vloed was afgelopen en de grond weder bovenkwam, zag men van alle zijden de bodem met uitgestrekte bouwvallen bedekt- duizenden verdrinken beesten, en honderden mensen, die de eeuwigheid waren ingegaan, lagen daartussen; en honderden anderen dwaalden wanhopig rond, omdat zij alles wat zij bezaten, verloren hadden.

Honderden mannen en vrouwen, die rijk waren geweest, waren thans tot de bedelstaf gebracht, en die voorheen geven konden, moesten thans van anderen een bete broods vragen; aanzienlijken en edelen, die voorheen een aantal dienstboden hielden, bij anderen dienstbaar worden! Geen wonder inderdaad, dat voor velen deze lotsverwisseling ondraaglijk was, en niet weinige voornamen

⁵ Gelijk in andere streken hebben ook in Zeeland de oudste bewoners vluchtheuvels opgeworpen, die daar vliedbergen of hillen heten (in Friesland terpen). Ten dele zijn ze nog te vinden; de meeste zijn afgegraven.

van rouw en droefheid, zoals verscheidene armen van honger en kommer stierven.”

Aldus verhaalt de geschiedschrijver de vreselijke watervloed van het jaar 1530.

De ganse dag had Wolf de schaapherder zich dapper geweed. Waar hij zijn medemens in nood en gevaar zag, daar had hij alles beproefd en meermalen zijn leven gewaagd om hen te redden. In de vroege morgen, toen 't water nog niet hoog gestegen was en de dijk op de meeste plaatsen de sterke stroom nog tegenhield, had hij zich langs de wegen en waar die onderliepen langs dijkjes en hoger gelegen stukken land naar de naburige plaatsen begeven en overal waar hij kwam gewaarschuwd voor het dreigend gevaar. Doch op vele plaatsen kwam deze waarschuwing reeds te laat; want het water steeg zo snel, dat er aan redden van have en goed meestal niet te denken viel. en toen de dijk bezweek en het water met donderend geweld naar binnen stortte, toen was zelfs redding van het leven voor velen niet meer mogelijk. Het gelukte Wolf een klein platboomd vaartuig meester te worden; en hiermede verrichtte hij wonderen van heldenmoed. Te midden der dreigende gevaren voer hij met zijn schuit van huis tot huis en bracht de arme lieden, die reeds op de zolder of op het dak gevlucht waren, naar een veilig oord.

Zo bleef hij de ganse dag ijverig bezig, tot de spoedig vallende avond hem dwong het reddingwerk te staken. Toen boomde hij het vaartuigje huiswaarts, dat is naar het poldertje, waar in de schaapskooi zijn vrouw en kind een veilige toevlucht hadden gevonden.

Zijn weg voerde hem op korte afstand voorbij 't kasteel Lodijke. Zou men er nog aan 't feestvieren zijn? Neen, ook daar was de nood gekomen en geklommen, tot alleen de vlucht overbleef. Wel stonden de sterke muren nog, maar het water steeg al hoger en Wolf zag, dat

men bezig was mensen en goederen uit de ramen der bovenverdieping over te brengen op een vaartuig, dat tegen de slotmuur aanlag.

Wolfs eerste aandrang was er heen te gaan en hulp te bieden. Doch daar schoot hem de grievende bejegening te binnen, die hij nog zo kort geleden van de edelman had ondervonden, en een zware verwensing vlood hem van de lippen.

„Moge hij omkomen met zijn ganse gebroed, de slechte trotsaard!” Hij wilde wegvaren, maar zijn oog bleef hangen aan het toneel, dat hij op enige afstand voor zich zag. Hoewel ’t reeds duister werd en hij dus niet alles duidelijk zien kon, begreep hij wel dat de inschepping moeilijk ging en niet zonder gevaar was. De stormvlagen slingerden het vaartuig nu vóór dan achteruit en deden het bijwijlen zo hevig tegen de slotmuur bonzen, dat Wolf het kraken van de schuit kon horen.

Brandende fakkels werden gezwaaid en donkere gestalten zag hij uit het kleine vensterkozijn op het vaartuig overspringen.

Daar klonk eensklaps een gil, zo scherp en snijdend, dat zij boven ’t rumoer van wind en golven duidelijk hoorbaar was. Wolf ontstelde van deze wanhoopskreet en weer maakte hij een beweging om te hulp te snellen.

Toch deed hij het niet; maar op de vaarboom geleund keek hij met scherpe blikken naar het kasteel.

Een rumoer van stemmen was op de kreet gevolgd, daarna werd alles stil.

De herder rilde, alsof hij getuige was van een ongeluk, dat hij niet begreep. Doch met een hoofdbeweging ontrukte hij zich aan de vage angst, die hem bekleemde.

„Wat raakt het mij, wat daarginds gebeurt?” mompelde hij bij zichzelf en meteen drukte hij de boom in het water om de schuit uit de wal te duwen, waartegen ze gedreven was. Daar zag hij opeens iets wits

komen aandrijven. De wind joeg het voort en dreef het een ogenblik later tegen zijn boot. Zich bukken en het pak grijpen, was het werk van een ogenblik. Met één blik zag Wolf, wat hij in de handen hield...

„Mijn God! een kind!” Een ogenblik keek hij ’t onnozele wezen in ’t bleke gezichtje, drukte toen als onbewust een kus op de gesloten oogleden en legde daarna het kind achter in de boot.

Haastig trok hij zijn buis uit en dekte het daarmee toe. Toen greep hij de vaarboom en dreef zijn vaartuig voort door de vloed, naar de polder, waar in de schaapskooi zijn vrouw hem wachtte.

De volgende dag, toen pas het matte licht van de herfstmorgen het droevig toneel bescheen, naderde een vaartuig over de overstroomde velden. Met riemen en bomen dreven enige mannen de schuit snel voort.

Wolf stond op de polderdijk en zag het vaartuig naderen. Ernstig zochten de mannen met hun blikken het water af en ook een paar vrouwen, in het vaartuig gezeten, schenen iets op de watervlakte te zoeken. Doch bovenal werd Wolfs aandacht getrokken door een vrouwengestalte, die voor in de boot stond.

In een wit kleed gehuld, de lange, zwarte haren over de rug neerhangend, boog zij zich voorover. Met wanhopig gebaar strekte zij de beide armen uit en de ogen staarden zóó droevig, dat een diep medelijden het hart van de ruwe herder vervulde.

„Wat zoekt gij, vrouwe?” sprak hij, toen het vaartuig de dijk genaderd was.

En in het antwoord klonk de wanhoop van een moeder, die het liefste, dat zij op de wereld bezat, verloren heeft: „Ik zoek mijn kind, mijn verdronken kind!”

Toen trad de herder een schrede vooruit en terwijl hij vrouwe Johanna, want zij was het, de hand reikte om haar bij het uitstijgen behulpzaam

te zijn, sprak hij met een trillende stem: „Edele vrouw, wees getroost! Uw kind leeft!”

Een ogenblik later had hij de deur der schaapskooi geopend en daar vertoonde zich voor de blikken der bevende moeder en verbaasde hovelingen een lieflijk toneel.

De inwendige ruimte van de stal was flauw verlicht; alleen in de hoek aan de linkerkant was een klein raam. Een aantal schapen was in de stal bijeen; maar in de hoek bij het raampje was een open ruimte en daar zat een jonge vrouw in het stro op de bodem. Zij had twee kinderen op de schoot en beiden zogen met gretige lippen de melk uit de moederborst, waartegen zij leunden. Met liefdevolle blik zag de herdersvrouw op de kleinen neer en bemerkte daardoor in 't eerste ogenblik de komst der vreemden niet.

Doch een kreet deed haar opzien. Met wankelende schreden naderde haar de edelvrouw en zonk aan haar voeten neer. Schreiend stak zij de handen uit. Toen nam de vrouw het ene kind behoedzaam van de borst, kustte het en reikte het glimlachend aan de moeder over. en deze greep haar kind en terwijl zij het in de armen nam, bedekte zij het kleine gezichtje met kussen.

Wolf de schaapherder keek er een wijle zwijgend naar. Toen keerde hij zich om en trad weer naar buiten. Hij staarde over de wijde watervlakte, maar tranen stonden in zijn ogen en beletten hem te zien.

Worden en vergaan

Alvorens met ons verhaal verder te gaan, willen we eens zien hoe de provincie Zeeland er in de dagen, waarvan wij spreken, uitzag.

Hoe Zeeland er tegenwoordig uitziet, weet iedereen, die weleens de kaart van Nederland of een atlas onder de ogen heeft gehad.

Maar wat zou men vreemd opzien, als men daar eens een kaart van Zeeland naast hing, die 't land voorstelde zoals het er omstreeks 1530, dus in de tijd waarin ons verhaal voorvalt, uitzag! Het eiland Walcheren had wel reeds dezelfde ronde vorm als thans, maar het was doorsneden van een aantal vaargeulen en stromen, die thans niet meer bestaan.

Maar 't eiland Zuid-Beveland zag er heel anders uit. Het Sloe, dat Walcheren van Zuid-Beveland scheidt, is nu een smalle geul, waar dwars doorheen een dam gelegd is voor de spoorweg. Tegen die dam spoelt dagelijks slib aan en zo wordt het Sloe al smaller en ondieper. Als dat zo voortgaat, zal men er eindelijk een polder van kunnen maken en dan is het geheel verdwenen. Maar vijfhonderd jaar geleden was het Sloe zeer breed en er liep een ander breed water, de Zwake geheten, van 't Sloe dwars door 't Westelijk deel van Zuid-Beveland naar de Honte of Wester-Schelde. Door dat water de Zwake werden de eilanden Borsele en Baarland, die nu geen eilanden meer zijn, van 't eigenlijke Zuid-Beveland afgescheiden.

Ook aan de Noordzijde was er zulk een afzonderlijk eiland, Wolfaartsdijk geheten, dat door het water de Schenge van Zuid-Beveland gescheiden was. De grote Wilhelminapolder benoorden Goes bestond nog niet, zodat Goes bijna vlak aan 't water lag.

Zuid-Beveland was dus in 't Westen vrij wat kleiner dan thans. Door inpoldering zijn al die wateren langzamerhand verdwenen.

In 't Oosten daarentegen was het eiland veel breder. Daar heeft het water weten te veroveren, wat het op andere plaatsen afstaan moest en vooral de grote vloed van 1530, waarvan het vorige hoofdstuk verhaalt, heeft een ontzaglijk groot stuk vruchtbaar land voor altijd doen verdwijnen.

Verdronken land van Zuid-Beveland is de naam, die de ongelukkige streek nog altijd draagt. Ten Noorden en Oosten van het dorp Ierseke tot dicht bij Bergen op Zoom ligt dat verdronken land: een slijkvlakte van twee uren breedte en ongeveer vier uren lengte. Daar, waar thans die eentonige slijkvlakte bij laag water geheel boven komt, lag toenmaals vruchtbaar land met een aantal dorpen en verscheidene ridderkastelen. Daar lag ook de welvarende stad Reimerswaal, heel in het Noorden, tegenover Tholen en Bergen-op-Zoom. Dat alles heeft de Schelde overstroomd en vernield.

Ook andere delen van Zeeland hebben van de grote watervloed in 1530 vreselijk te lijden gehad. Het kleine eiland Noord-Beveland werd door die watervloed geheel overstroomd. De dorpen op het eiland werden grotendeels verwoest en duizenden mensen verloren het leven. Wat nog overbleef of weer enigszins droog kwam, overstroomde twee jaren later nogmaals en toen lag het ganse eiland onder water, zodat het geheel verdwenen was.

Niet minder dan 66 jaren lang bestond er geen eiland Noord-Beveland meer; toen begon men het land weer in te dijken en nadat dit geschied was, werden er ook enkele nieuwe dorpen gebouwd. Thans is Noord-Beveland groter dan vroeger, maar aan de Noordzijde heeft het nog altijd veel van de Schelde te lijden. Het water schuurt bij eb en bij vloed

langs de oever, neemt telkens wat aarde mede en ondermijnt op die wijze de dijk.

Dan, op een stille dag bij laag water, kan de dijk het niet langer houden en zinkt in de diepte weg, met een groot stuk land dat er binnen ligt. Dat is een dijkval. Gelukkig rekenen de ingenieurs van de waterstaat er allang te voren op, wanneer zoiets gebeuren zal, en maken zij tijdig een binnendijk, een inlaagdijk zoals 't heet, en die wordt dan buitendijk... net zo lang, tot hij ook ondermijnd is en verzinkt. Zo wordt het eiland aan de Noordkant steeds kleiner.

Ook Schouwen heeft van zulke dijkvallen veel te lijden gehad. Wie op de kaart het eiland ziet, bemerkt aan de Zuidkant, naar de Ooster-Schelde, een diepe en brede inham. Dat is vroeger land geweest en een aantal mooie, welvarende dorpen hebben daar gelegen.

Maar de Schelde heeft ze alle één voor één verzwolgen:

Bordendamme, Zuidkerke, Loocxhaven, Arendshaven, Symonskerke, Brieskerke en nog meer. Daar, waar de slanke torenspitsen zich verhieven, waar de bewoners dezer dorpen eenmaal leefden en werkten, daar stuwt thans de Ooster-Schelde haar groene golven rusteloos voort, en verbergt voor ieders ogen het diepe graf, waarin dit alles voor altijd verzonk.

Maar aan de andere zijde is Schouwen en zijn ook Duiveland en Tholen weer veel groter geworden, doordat grote stukken land achtereenvolgens zijn ingepolderd.

En zo is het ook met Zeeuws-Vlaanderen, dat vroeger uit een groot aantal eilanden bestond en door brede wateren doorsneden werd. Die wateren zijn alle verdwenen, behalve de Braakman, die toch ook kleiner is dan vroeger. Het Zwin bij Sluis, eenmaal zulk een groot water dat er zelfs een zeeslag op geleverd werd, is thans niet meer te vinden. Waar water was, zijn nu de groene velden.

Zo is de geschiedenis van Zeeland een afwisseling van worden en vergaan, van vergaan en worden. Hier namen de wateren der Schelde wat zij begeerden, en rukten stukken land tot zich in de diepte of overstroonden grote streken; daar gaven zij met milde hand nieuw land terug, en door indijkingen verkrijgt men vruchtbare polders, waar het golvende graan de golven der Schelde heeft vervangen.

Een strijd zonder rust wordt in Zeeland gevoerd tussen de mens en het water; een strijd waarin nu eens de een dan weer de ander de overwinning behaalt.

Heeft Zeeland niet een schoon wapen? Een leeuw, zwemmende in de baren met het onderschrift: „Luctor et Emergo”, dat is; „Ik worstel en ontzwem!” ⁶⁾

Keren wij thans nog even tot ons verhaal terug.

Bij de vreselijke ramp, die we in de vorige bladzijden beschreven hebben, bleef Reimerswaal zelf gespaard en ook een strook land, dat de stad omgaf. Hiertoe behoorde het poldertje, waar Wolf de schaapherder met de zijnen een toevlucht had gevonden.

Doch overigens was al het land, uren in de omtrek, verwoest. Toen de hoge vloed afliep, vond men van de bloeiende dorpen en de talrijke riddersloten slechts puinhopen over.

Thans, nu het voor een groot deel te laat was, wilde men met ijver aan 't herstellen der dijken beginnen. Keizer Karel V liet spoedig een onderzoek instellen en zond ook enig geld. Doch nu ontstond weer verschil tussen de regenten van Reimerswaal en de dijkbesturen, over de wijze, waarop men het werk zou aanvangen. Met het noodlottige gehaspel ging veel tijd verloren en eindelijk was men het zo oneens,

⁶ De wapenspreuk ‘Luctor et emergo’ betekent ‘Ik worstel en kom boven’. Het wapen dateert van lang voor de Tachtigjarige Oorlog. (Historiek.net)

Luctor et emergo - De wapenspreuk op het wapen van Zeeland in Middelburg

dat elk besloot op eigen gelegenheid en naar eigen inzichten aan de arbeid te gaan.

Wat er toen van terecht kwam, kan men licht begrijpen. Waar de doorbraak het hevigst was geweest, bij het dorp Kreecke, zag men geen kans meer de dijk te herstellen en men besloot daarom daar alles maar te laten zoals 't was. Toen kwam, op 2 November 1532, dus op een paar dagen na juist twee jaar later, een nieuwe overstroming, die het weinige dat men tot herstel der dijken reeds gedaan had, totaal vernietigde.

Door een Noordwestenstorm werd nu de Schelde zo fel opgejaagd, dat het water Reimerswaal binnenstroomde en alle straten in de stad blank stonden. Vele huizen en ook een klooster werden vernield en tal van mensen kwamen om het leven.

Nu was er aan een herstel der dijken bijna niet meer te denken; en toch begon men er thans met wanhopige ijver aan. Immers, het was om 't behoud der stad te doen! Werden de zeeweringen niet hersteld, dan lag Reimerswaal spoedig open en bloot, en zou het weldra met de schone en rijke stad gedaan zijn. Aan 't werk dus! Doch ... het was te laat!

De feestelijke intocht

„Kom, vader, laten we hier gaan staan.

Kijk hier, op deze hoek; dan kunnen we alles goed zien. Kom dan, vader!” „Nu ja, knaap, wees zo driftig niet. Wat scheelt het mij, of ik al dat moois zie?” „Nu, vader, mij wel. Ik zou niet graag de gelegenheid verzuimen, om onze machtige heer Filips ...” „Hij is onze heer nog niet...” „Neen vader, maar hij zal ’t immers worden? Als de edele en machtige keizer Karel het hoofd neerlegt, dan immers zal Filips, zijn zoon, heer worden over deze landen?” „Mocht hij dan de stad maar wat meer hulp brengen dan zijn vader, keizer Karel, doet,” bromde de oudste.

„Stil toch, vader!” waarschuwde de jongste, „men mocht u horen.” „Welnu, laat men mij horen. Zeg ik de waarheid niet? Moesten de Staten en het Landsbestuur ons niet beter te hulp komen dan zij nu doen? Immers, wanneer zij Reimerswaal niet spoedig en krachtig bijstaan in deze uiterste nood, zal de stad spoedig verloren zijn, en niets zal haar later meer kunnen redden.”

„Je hebt gelijk, vriend!” sprak een burger, die de laatste woorden gehoord had. „Hulp en bijstand moeten er komen, anders gaat de stad reddeloos te gronde. De dijken brokkelen al meer en meer af, de rijswerken spoelen weg, de stenen verzinken in het slijk... daar moet spoedig hulp komen, anders is het te laat.”

„Konden we ons zelf nog maar helpen, als vroeger, toen Reimerswaal rijk en machtig was,” aldus mengde zich weer een ander in het gesprek. „Waar is de tijd, dat alles bloeide en het geld onze goede stad binnenstroomde als...”

„Als thans het water,” vulde de vorige spreker aan. „Ja, ’t is een treurige tijd,” voegde hij er aan toe. „Van al de meestoven, waarin met het verwerken der meekrap zoveel handen brood vonden, zijn slechts

een tiental meer over. De andere zijn bij de laatste overstromingen ingestort. Zo is 't ook met de zoutketen gegaan en met zovele bedrijven, die onze goede stad tot sieraad strekten. Vroeger was Reimerswaal rijk, thans is het arm; en als de Landsregering niet helpt, wie moet dan de kostbare herstellingen der zeedijken betalen?" „Ge hebt recht," antwoordde de eerste spreker. Dan zich naar zijn zoon kerende, riep hij: „Ewoud, waar ben je?" De zoon had zich over 't gesprek, dat zijn vader met enige burgers van Reimerswaal voerde, niet bekommerd en was zo ver mogelijk naar voren gedrongen, om niets van het schouwspel, dat hier straks vertoond zou worden, te verliezen. Hij stond thans aan de haven en rekte reeds de hals, om 't eerst van allen de kreet; „Zij komen!" te laten horen. Veel minder vrolijk gestemd dan zijn zoon, voegde de vader zich bij hem. Al is hij bijna twintig jaar ouder dan toen wij hem het eerst zagen, toch herkennen wij in deze man Wolf de schaapherder. en wij begrijpen nu ook, dat de jonkman zijn zoon is, het knaapje dat met zijn moeder in de schaapskooi een veilige schuilplaats had gevonden. Maar thans is 't geen knaapje meer, want negentien jaren zijn sedert dat ogenblik verlopen en het kind is tot een krachtige jonge man opgegroeid. Een nauwsluitende broek, die met de kousen een geheel uitmaakt, omspant een paar forse benen, terwijl de grauw-linnen overrok, om 't middel door een lederen riem vastgehouden, de brede borst flink doet uitkomen. Een knap jonkman is Ewoud en zijn vader toont in de blik, waarmee hij zijn zoon naziet, dat hij trots op hem is. Doch wat is de reden, dat Wolf en Ewoud en met hen zovele burgers van Reimerswaal zich aan de haven verzameld hebben? Wordt er dan van over de Schelde bezoek gewacht? Juist, en wel hoog bezoek. Want straks nadert van de zijde van Bergen-op-Zoom de edele en machtige heer Filips, zoon van zijn grootmachtige Majesteit keizer Karel de

Vijfde. Thans, in het jaar 1549, maakt Filips een reis door de Nederlandse gewesten en doet zich in elke aanzienlijke stad door de edelen en 't volk huldigen als hun toekomstige meester. En al is Reimerswaal niet meer, wat het voorheen geweest is, nog altijd heet het een der „goede steden” van Zeeland en daarom komt Filips ook hierheen, om de eer te ontvangen welke hem toekomt.

't Is aan Reimerswaal te zien, dat het hoog bezoek zal ontvangen. Erebogen, poorten van bloemen en sparrengroen het laatste uit de bossen van Breda afkomstig met vlaggen en wimpels sieren de stad. Het is, alsof men de armoede die er heerst, de ellende die er rondwaart, nog verbergen wil, zoveel men kan. Immers, men wil de zoon van de grote keizer luisterrijk ontvangen en daarin niet bij andere steden achterstaan.

Doch vele burgers zijn hierover ontevreden. Zij noemen het geldverspilling en achtten ieder goudstuk, op deze wijze uitgegeven, verloren.

„Had men liever dat geld aan onze dijken besteed,” spreekt een bejaard zoutzieder, die bij de laatste overstroming zijn zoutkeet en daarmee zijn gehele bezitting verloren heeft.

„Sparrengroen en vlaggendoeck zullen het water niet tegenhouden.”

„Nee, en fraaie gedichten ook niet,” zegt een touwslager. „Hebt ge al gehoord, dat onze poëet Nicolaas Kromvliet een welkomstgroet in dichtmaat uitspreken zal, als de grote heer aan wal stapt? Zie, daar is hij al met de burgemeesters en raden der stad.” Thans ontstond er een geweldig gedrang.

Van de zijde van het stadhuis naderde in statige optocht het stadsbestuur. De ridders van de schout politiedienaren of agenten zouden wij ze thans noemen liepen vooruit en maakten ruim baan voor de grote heren, die deftig in lange, zwarte toga's gekleed waren. Aan

de haven stelden zij zich in een brede rij op. In hun midden was de dichter Kromvliet, kenbaar aan een rol beschreven papier, welke hij in de hand hield.

„Daar komen ze!” klonk eensklaps de stem van Ewoud, die tot de vorsten aan de havenwal behoorde. Op die kreet volgde een grote beweging onder de mensenmassa.

Die achteraan stonden, drongen om een betere plaats machtig te worden; en hij, wie dit niet gelukte, rekte de hals uit om toch iets te zien.

Van de kant van Bergen-op-Zoom naderde thans een groep vaartuigen, vrolijk met vlaggen en wimpels versierd. De wind blies in de witte zeilen en dreef de scheepjes vlug voorwaarts. Zo naderden zij de oever, vanwaar een luide juichtoon opsteeg.

„Zie, dat is Filips, onze heer!” sprak een burger tot Wolf, die zich thans bij zijn zoon Ewoud gevoegd had. en hij wees op een lange, magere man met trots gelaat, in effen zwart gekleed, die geheel alleen op ’t voorste vaartuig bij de boeg stond.

„Kent ge hem dan?” vroeg Wolf de spreker.

„Welzeker,” antwoordde deze. „Ik was in Brussel, en zag daar Filips zowel als zijn vader, de keizer. Doch hij was er nog maar kort en blijft zeker niet lang; want Spanje schijnt onze toekomstige heer vrij wat beter te bevallen dan de Vlaamse of Hollandse gewesten.”

„Hier zal ’t hem ook wel niet bijster aanstaan,” sprak Wolf, met gramstorige blik de verlatenheid en verwoesting buiten de haven aanziende. „Heer Filips zal wel denken onder kikvorsen aangeland te zijn, die in modder en slijk hun verblijf houden.”

„Zie vader, die jonge edelman daarginds!” riep Ewoud. „Wat is hij mooi gekleed! Hij is nog jong, zeker niet ouder dan ik.”

„Wie meen je?“ vroeg de burger, begerig om nadere inlichtingen te geven; en toen Ewoud hem de jonge man gewezen had, die hij bedoelde en die juist in 't gevolg van Filips aan wal stapte, riep hij haastig: „Dat is Lodewijk, de jonge heer van Reimerswaal en Lodijke.“ Een schok voer Wolf door de leden bij 't vernemen van deze naam. Hij deed een paar schreden vooruit, als wilde hij de edelman naderen; maar 't gedrang was te sterk om hem doorgang te verlenen. Met scherpe blik keek hij naar de jonge man, die zich de opmerkzaamheid, welke hij trok, waarschijnlijk niet bewust was en met fiere, vrije oogopslag in het rond blikte.

„Vader,” sprak Ewoud, die gezien had welk een verrassing zich van Wolf had meester gemaakt, „dat is toch niet de heer van Lodijke, bij wie gij vroeger in dienst waart?“ „Neen, Ewoud, dat is negentien jaar geleden en je ziet wel, dat deze jonkman weinig meer dan zoveel jaren tellen kan.“ „Zou 't kunnen zijn, dat...“ „Deze is de zoon van heer Adriaan van Lodijke en vrouwe Johanna,” viel de praatgrage burger in. „Zij hebben daarginds gewoond op het kasteel Lodijke, dat bij de grote overstroming van 't jaar 1530, nu 19 jaar geleden, verwoest en verlaten is.“

„Ik weet het,” sprak Wolf, nog steeds naar de jonge edelman ziende. „Heer Adriaan is toen naar Bergen-op-Zoom getrokken, waar hij vier jaar later reeds overleden is,” ging de burger voort.

„Nog vroeger vrouwe Johanna. God hebbe haar ziel!” voegde Wolf er aan toe, bij de laatste woorden even eerbiedig het hoofd ontblotend. „Ja, zij hebben 't verdriet en de schande niet lang overleefd,” mengde zich een derde in 't gesprek. „Heer Adriaan zal slecht rusten in zijn graf, als hij boeten moet voor al het kwaad, dat hij deze landen heeft toegebracht.“ „In Bergen-op-Zoom zijn beiden begraven,” sprak de eerste burger weer.

1982 Restauratie van het grafmonument van De Reimerswaele in de Grote of Gertrudiskerk, Bergen op Zoom [WBA roo - 0423](#)

„Vader,” sprak Ewoud fluisterend aan Wolfs oor, „zou dit dan ’t knaapje zijn, dat gij gered hebt op die vreselijke avond, waarvan gij en moeder mij zo vaak verhaald hebben? Zou deze heer dezelfde zijn als het kind, dat gij toen bij moeder in de schaapskooi bracht?” „Wel mogelijk, mijn jongen,” antwoordde Wolf ernstig.

Het zien van de jeugdige edelman had hem ontroerd. Het had hem levendig de tonelen der vreselijke ramp te binnen gebracht, toen hij, die door de trotse heer zo smadelijk bejegend was, diens kind redde en het ongedeerd de moeder weer in de armen voerde. Hij kon zijn ogen niet van de jonge heer afhouden en ook Ewoud lette thans scherp op de jonge man, die in leeftijd met hem gelijk was, doch in stand zoveel met hem verschilde. Want al was de macht en de rijkdom van ’t huis Lodijke voor een groot deel verdwenen, toch bleek wel uit zijn sierlijke

kleding en uit de plaats waar hij zich in 't gevolg van de vorst bevond, dat Lodewijk van Reimerswaal en Lodijke nog steeds tot de aanzienlijke en voorname edelen van Zeeland gerekend werd.

Intussen hadden alle hoge bezoekers de schepen verlaten. De overheid der stad, die reeds enige tijd aan de kade gewacht had, trad thans naderbij en begroette met diepe buigingen de vorstelijke bezoeker. Daarop traden zij weer enkele schreden terug en lieten aldus ruimte vrij voor de stedelijke dichter Nicolaas Cromvliet ⁷), die thans met sierlijke zwaai het vel papier ontrolde en met galmende stem de dichtregelen begon voor te lezen, welke hij daarop met fraai krulscript vooraf had neergeschreven ⁸).

*Wij zagen eens de zon beroofd van hare glans;
't Gesternte flikkeren bij dag aan 's Hemels trans,
Wij zagen het gebruik in 't koken van de golven,
Toen d'oceaan deez' plek had in zijn schoot bedolven,
Maar nadat we U, Filips, U grote Keizerszoon,
U onze roem en eer, U aller helden kroon,*

⁷ [Niclaas de Conflita](#) was een vermaard dichter. Het gedicht is oorspronkelijk in het Latijn geschreven, en volgens berichten, op zijn deurpost gehangen tijdens de Blijde Incomste van Filips II

⁸ Het gedicht was in het Latijn geschreven:
Vidimus assueto privatum lumine solem
Pallida turbato' vidimus astra die.
Vidimus undantes horrendos aquoris oestus
Nos miseros Belgas cum obruit Oceanus.
Vidimus at postquam te, gloria nostra, PHILIPPE,
Caesarea proles semideumque decus:
Cuneta refutamus transaeti trisiia Secli
Quod praesens nostrum testificatur opus,
Sit licet exiguum, sit pro ratione voluntas
Nil facit ad vastum parva carina fretum.

*Eens zagen, achten wij de ramp van vroeger dagen
Als niet geleden ...*

Filips stond met een trots en strak gelaat te luisteren. Met blik noch teken liet hij blijken, welke indruk deze opgeschroefde en onoprechte vleitaal op hem maakte.

Onder de burgers waren er zeker, die genoeg gezond verstand hadden om zich aan de woorden van de dichter te ergeren. Zij voelden wel, hoe onwaar het was, dat door de komst van Filips de grote ramp te niet werd gedaan. en of Filips zelf al de lof verdiende, hem hier zo ruimschoots toegebracht.

Men kende hem nog niet en wist dus niet, wat men later van hem te wachten zou hebben. Had men dit toen reeds geweten, had men een blik in de toekomst kunnen slaan en de wrede landheer kunnen zien, die duizenden bij duizenden om der wille van 't geloof op gruwelijke wijze liet ombrengen, die de beruchte hertog van Alva hierheen zond om de Nederlanders te straffen voor de misdaad, dat velen hun God op andere wijze wilden dienen dan Filips het deed, had men dit toen reeds geweten, zeker zou de ontvangst te Reimerswaal en elders minder feestelijk zijn geweest en had zelfs de poëet Kromvliet misschien zijn bombastische lofrede niet opgesteld.

Intussen viel er aan de havenkant iets voor, dat voor onze bekende Wolf en Ewoud grote gevolgen had. De laatste, die naar wij reeds gezien hebben, gaarne van al wat er gebeurde het zijne had, was, toen de poëet zijn verzen ging opsnijden, zoveel hij kon naar voren gedrongen om toch vooral geen woord te verliezen. Doch daarbij was hij, al dringende, in aanraking gekomen met een hellebaardier ⁹), die met enige anderen aan de havenkant de toegang hadden afgezet.

⁹ Een hellebaardier was een krijgsman, gewapend met een hellebaard, zijnde een soort lange lans, die tegelijk tot steken en tot houwen was ingericht.

Deze hellebaardier was een ruwe, grote kerel, die toen Ewoud, door anderen geduwd, tegen hem aanbondsde, zich onmiddellijk omkeerde en de jonkman met zijn zware gehandschoende vuist zulk een geweldige slag in het aangezicht gaf, dat Ewoud wankelde en dreigde achterover van de havenwal in het water te storten. Zoals iemand in zulk een gevaar aangrijpt, wat hem voor de hand komt, stak Ewoud de armen uit en greep de hellebaard van de soldaat vast. Deze, woedend over zulk een vermetelheid, rukte zijn wapen heen en weer, met het gevolg, dat Ewoud thans werkelijk van de wal gleed. Daar hing hij, met één hand trachtende zich tegen de steile kant op te werken en met de andere nog steeds krampachtig het wapen vasthoudende van de woedende hellebaardier, die tevergeefs poogde de jonkman in de diepte te stoten.

Dit alles was in een ogenblik gebeurd.

Doch eer de omstanders recht begrepen wat er gaande was, was het toneel reeds weer veranderd. Wolf, die op een paar passen afstand met een ontevreden gezicht naar de bombast van de feestredenaar stond te luisteren, zag niet zodra wat er met zijn zoon gebeurde, of hij sprong toe, ontrukte de soldaat zijn hellebaard en duwde hem op zij. Tegelijk greep hij Ewoud, die op 't punt was los te laten, bij de vrije hand en trok hem met een krachtige ruk op de wal.

De hellebaardier echter verloor door de stoot zij evenwicht en tuimelde bij de wal naar omlaag. Hij kwam, gelukkig met het hoofd omhoog, in het slijkerige water terecht en bleef halverwege in de modder steken.

Een ogenblik aarzelde Lodewijk. Zou hij de jonkman vrijlaten?

Wat er daarop gebeurde, laat zich gemakkelijk begrijpen. Nog eer Wolf zich weer kon omkeren, werd hij bij de schouders gegrepen.

Een korte doch hevige strijd volgde.

De reuzenkrachten van Wolf en de kloekheid van Ewoud waren niet opgewassen tegen een half dozijn hellebaardiers, die hen van alle zijden aangrepen. Spoedig waren beide mannen weerloos.

De strijd was zo vlug beslist, en had zo weinig rumoer gemaakt, dat het grootste deel der toeschouwers niets begreep van wat er gebeurde, tot het de beide mannen, de handen op de rug gebonden, zag wegvoeren. Bijna niemand kende hen, daar Wolf en Ewoud niet binnen Reimerswaal woonden.

Vlugge handen wisten ook de hellebaardier, hoewel met grote moeite, weer op de wal te brengen.

Intussen was de plechtige ontvangst van de vorstelijke gast aan de haven afgelopen en met schetterende trompetten voorop, trok de stoet in statige optocht de stad in en naar het raadhuis, waar alles voor de feestelijkheid in gereedheid was gemaakt. Voorop gingen, achter de trompetters, schout en schepenen der stad, dan volgden de banieren van sommige gilden ¹⁰⁾, daarop Filips met zijn gevolg, en achter hen de overlieden der gilden en andere waardigheidsbekleders. Aan weerszijden liepen de rakkers ¹¹⁾ van de schout, terwijl de stoet besloten werd door de hellebaardiers, die de twee gevangenen in hun midden hadden.

¹⁰ Gilden waren vakverenigingen. Men had het gilde der schoenmakers, der zoutwerkers, der hakkers enz. De overlieden waren de bestuurders van het gilde. Vele gilden hadden fraaie banieren en bij feestelijke gelegenheden waren de overlieden dikwijls kostbaar gekleed.

¹¹ Politie-agenten.

Met ontstelde blikken keek Ewoud rond; hij was zich zijn toestand nauwelijks bewust.

Wolf, de vader, zag steeds vóór zich. Zijn lippen waren stijf op elkander geklemd en vanonder de samengetrokken wenkbrauwen was het of de ogen stralen vuur schoten. Een harde, stugge trek lag op zijn gezicht, die er op bleef toen de beide gevangenen in het raadhuis gevoerd werden. Daar stonden zij in een hoek van het lage vertrek, terwijl het scheen alsof niemand zich om hen bekommerde. Doch na verloop van enige minuten verscheen een edelman, door de hopman der hellebaardiers gevolgd. Met een oogopslag zagen Wolf en Ewoud beiden, dat het de jonge edelman was, die hen als Lodewijk, heer van Reimerswaal en Lodijke, was aangewezen.

Driftig en gehaast vroeg de edelman naar het gebeurde, dat hem door de hopman uitvoerig hoewel niet geheel naar waarheid werd verteld. Hij gaf er de schijn aan, alsof de beide beschuldigten met opzet de hellebaardier hadden aangegrepen en hem onverhoeds te water hadden geworpen.

Met gefronste wenkbrauwen hoorde heer Lodewijk dit verhaal aan. „Voert de gevangenen vóór mij,” beval hij kort. Een paar schreden brachten vader en zoon tot vlak voor de edelman.

Ewoud keek thans naar de grond, als durfde hij de strenge heer vóór hem niet in 't aangezicht zien. Anders was het met Wolf.

Zijn toornig fonkelende blikken hield hij onafgewend op de jonge edelman gericht, terwijl zijn gestalte zich, niettegenstaande zijn armen op de rug gebonden waren, trots verhief.

Een ogenblik zagen de mannen elkander zwijgend aan. Wie als toeschouwer dit toneel opmerkzaam gadesloeg, moest getroffen worden door het scherp contrast, dat het drietal personen, hier bijeen, opleverde. De jonge edelman, sierlijk en kostbaar gekleed, tener

gebouwd en met een fijne bloes op de wangen; tegenover hem de schaapherder, in eenvoudige kledij van ruwe wollen stof, 't gelaat door weer en wind gebronsd, de rode nek trots opgericht, en daarnaast zijn zoon, in leeftijd met de edelman overeenkomend, doch krachtiger gebouwd dan deze, thans verslagen en met angst in de ogen vóór zich ziende.

Na een ogenblik, waarin Wolf en de edelman elkander zwijgend aanzagen, sprak Lodewijk, en zijn stem klonk wel trots, maar toch aangenaam welluidend: „Waarom deed je dat, man?” „Ik deed het niet, heer!” antwoordde Wolf met een rustige stem: „Ik bevrijdde slechts mijn zoon, die door de hellebaardier bedreigd werd.” „Hij liegt, heer!” riep de hopman haastig.

De trotse blikken van de gevangene schenen de jonge edelman te hinderen; hij wendde zich af en sprak kort: „Brenge beiden in de torenkelder. Boeit ze en zorgt, dat ze niet ontsnappen.” Na deze woorden wilde hij heengaan, maar Wolf deed haastig een schrede vooruit en met een angstige klank in zijn stem, die de edelman verrast deed omzien, zei hij: „Mijn zoon niet, heer! Hij is onschuldig.

Ik alleen deed het, hij niet.” Een ogenblik aarzelde Lodewijk en zijn blik viel op de jonge gevangene, blijkbaar van zijn eigen leeftijd en wiens open gelaat zeker geen boosaardig karakter deed vermoeden. Zou hij de jonkman vrijlaten? Daar klonk weer het: „Hij liegt, heer!” van de hopman en deed de schaal ten nadele van Ewoud overslaan. Zich naar de deur wendend, herhaalde de edelman kort zijn bevel en verliet het vertrek.

Weinige minuten later knarsten de roestige bouten van met ijzer beslagen deuren, die toegang gaven tot de gevangenkelder onder de toren. Een vunzige lucht sloeg de mannen tegen, toen de deuren geopend werden. Met een stoot werden de beide gevangenen naar

binnen geduwd en haastig verlieten de soldaten deze ongezellige plaats, om naar het feest terug te keren.

Wolf en Ewoud bleven te samen in de donkere kelder achter. De handen waren hun nog op de rug gebonden. Daar stonden zij, dicht bij elkander, zonder een woord te spreken. Onwillekeurig luisterden zij naar het feestrumoer, dat thans de straten vulde en flauw van buiten tot hen doordrong.

Lang stonden zij zo, tot Ewoud de stilte verbrak. Slechts één woord sprak hij en zóó zacht kwam het uit zijn mond, dat zijn vader, die naast hem stond, het nauwelijks hoorde.

„Moeder!” was al wat Ewoud zei.

Wolf antwoordde niet, maar een geluid ontsnapte zijn keel, dat klonk als een snik, die met moeite bedwongen werd.

Vrouw en moeder

Wie aan de avond van dezelfde dag door de Waterpoort de stad Reimerswaal verliet, zou spoedig de weg vinden, die naar het poldertje leidde, waar Wolf met zijn gezin eens een toevlucht en sedert een woning vonden. Nog steeds bewoont hij de schaapskooi; doch de schapen zijn verdwenen. Heer Adriaan van Lodijke had spoedig het weinige aan vee en land, dat hem na de overstroming van 1530 nog restte, verkocht.

De schapenstal, reeds vervallen als ze was, werd niet tot de verkoop gerekend en scheen voortaan niemands eigendom. Wolf bleef er in huizen en toen 't bleek, dat niemand hem het eigendomsrecht op de schaapskooi betwistte, richtte hij een gedeelte van de stal zo goed mogelijk als woning in. Daar 't schapenhoeden gedaan was, moest hij op andere wijze zijn brood trachten te verdienen.

Dit gelukte hem vrij goed, hoewel hij toch nergens een vaste betrekking kreeg.

Meestal arbeidde hij op het bouwland, dat in het poldertje gelegen was en aan enige burgers van Reimerswaal toebehoorde. Ewoud hielp zijn vader of zocht werk bij boeren in de omtrek, ook wel in zoutketen of andere werkplaatsen in de stad. Zo leefden de beide mannen rustig voort, terwijl hun enig streven was te zorgen, dat het de vrouw en moeder aan niets ontbrak.

Aan de avond van de dag, waarop Filips zijn feestelijke intocht hield binnen de muren van Reimerswaal, stond Hanna, de vrouw van Wolf, voor de deur der schaapskooi.

Er lag onrust op haar gelaat, 't Is niet vroeg meer en zij had Wolf en Ewoud reeds thuis gewacht. Maar als zij in de verte de vlammen ziet schitteren, die uit de brandende teertonnen opstijgen, ter ere van de hoge gast ontstoken, en zij zelfs flauw 't gerucht van het ver

verwijderde feest verneemt, verdwijnt de bezorgde trek weer en zegt zij zacht tot zichzelf: 't Feest is nog niet afgelopen. Zij kunnen nog niet terug zijn." Doch zie, daar nadert van de zijde der stad een man. Zou 't Wolf zijn of Ewoud? Neen, 't is een bekende van haar man, een boer, bij wie Wolf meermalen gewerkt heeft.

Wat zou die hier komen doen? Moet hij zo laat Wolf nog spreken?

„Mijn man is niet thuis," zegt zij tot de bezoeker, na de eerste groet.

„Ik weet het," antwoordt deze en zwijgt daarop weer stil. Hoe zal hij de treurige tijding overbrengen? Opeens vermant hij zich en zegt haastig tot de niets kwaads vermoedende vrouw: „Schrik niet, vrouw Hanna! Ik heb treurige tijding. Uw man en zoon zijn beiden gegrepen en opgesloten in de gevangenkelder onder de toren." Een dodelijke bleekheid vliegt de vrouw over 't gelaat. Zij grijpt zich aan de deurstijl vast, om niet te vallen. Een ogenblik kan zij geen woord uitbrengen. Dan klinkt het zacht uit haar mond, als twijfelt ze nog of ze wel goed gehoord heeft: „Gevangen? Mijn man en zoon? Beiden gevangen?" „Ja, vrouw Hanna, 't is zoals ik zeg," verzekert de bezoeker en dan vertelt hij uitvoerig, wat er onder zijn ogen gebeurd is.

Ademloos hoort zij toe en als de spreker eindelijk besluit met de woorden: „Nu moet ik heen. Ik wou je dit toch even vertellen, dan heeft zij nauwelijks de kracht, de man voor zijn welwillendheid te danken.

Als zij weer alleen is, slaat ze de handen wanhopend voor het gezicht.

Gevangen, man en zoon gevangen, opgesloten in de torenkelder.

Is het niet vreselijk? 't Is haar onmogelijk rustig thuis te blijven.

Zij wil, zij moet er heen. Zij gaat naar binnen en komt een ogenblik later terug met een zwarte doek over 't hoofd geslagen.

Dan sluit zij de deur van haar woning achter zich en slaat met haastige schreden de weg naar de stad in.

In Reimerswaal vindt zij alles in beweging.

Het volk doorkruist zingende en joelende de straten of hoopt zich op vóór het stadhuis, waar Filips zich met de voorname heren der stad bevindt. De flambouw der toortsdragers werpen een flikkerend licht op de verzamelde menigte. In het slijkerig water van de haven drijven brandende teertonnen, die een zuil van vlammen omhoog zenden. Niemand let op de vrouw, die haastig en zonder een woord te spreken door de menigte dringt. Zij weet de weg in Reimerswaal en vindt zonder moeite de toren, waarin zij haar gelieven thans weet. Vóór de ingang van de toren loopt een hellebaardier, met zijn wapen over de schouder, heen en weer. Op hem treedt de vrouw toe. Doch haar verzoek om tot de gevangenen toegelaten te worden, wordt bars afgewezen en als zij haar vraag op smekende toon herhaalt, dreigt de ruwe krijgsknecht haar met zijn wapen, zodat zij ontsteld terzijde wijkt. Troosteloos zet zij zich op een steen en staart naar de dikke grauwe muren, waarachter man en kind verborgen zitten.

O, kon zij hen maar eens zien en spreken! Daar nadert een edelman, van een hopman en een tweetal hellebaardiers met brandende toortsen vergezeld. Hanna begrijpt, dat deze over 't lot der gevangenen te beslissen hebben; de angst doet haar de beschroomdheid overwinnen en zij loopt snel op de edelman toe. Bij hem gekomen, steekt zij de handen uit en op een toon, die de jonge man treft, smeekt zij om tot de gevangenen toegelaten te worden.

„Wie ben je, vrouw?” vraagt Lodewijk van Lodijke, want hij is het terwijl hij de smekeling opmerkzaam aanziet. En als hij 't antwoord verneemt, dat zij de moeder en vrouw der beide mannen is, die in de kelder opgesloten zijn, gebiedt hij na een korte aarzeling de hopman, de deur te ontsluiten en de vrouw tot de gevangenen toe te laten.

„Maar niet lang,” voegt hij er aan toe.

Wanneer Hanna de donkere ruimte binnentreedt, onderscheidt zij niets, maar zodra zij de naam van haar zoon uitspreekt, hoort zij een kreet en voelt zij een kus op de wang. Ook Wolf voegt zich haastig bij de binnenkomende. Alle drie zwijgen een ogenblik.

Dan volgen verwarde vragen en antwoorden, allereerst van de zijde der mannen, die niet begrijpen kunnen, hoe zij hen hier gevonden heeft. Voor Hanna hun nieuwsgierigheid op dit punt bevredigt, wringt zij de knopen uit het touw, dat de handen van Ewoud op zijn rug bijeenhoudt. Zodra de jonge man de handen vrij heeft, bevrijdt hij zijn vader van de knellende banden. Daarna nemen zij alle drie plaats op een bankje, dat Wolf in een hoek van de kelder gevonden heeft en vertelt Ewoud uitvoerig aan zijn moeder, wat er gebeurd is. Met de ene hand in die van haar zoon en de andere in die van haar echtgenoot, luistert Hanna toe, terwijl de tranen haar langs de wangen stromen. Maar al te goed beseft zij het gevaar, dat haar gelieven dreigt. Wolf spreekt de gedachten uit, die haar beklemmen.

„Men zal ons niet spoedig loslaten,” zegt hij. „De hopman houdt vol, dat wij de hellebaardier hebben aangegrepen en opzettelijk te water geworpen. Dat zal onze vrijheid kosten; misschien ... ons leven!” De laatste woorden spreekt hij zo zacht, dat zijn vrouw ze nauwelijks verstaat. Zij huivert en barst in snikken uit. Wolf slaat zijn arm om haar heen, en terwijl hij haar naar zich toetrekt, spreekt hij troostend: „Maar kom, misschien zal men 't zo ver niet drijven. en in elk geval, ik zal bezweren, dat ik alleen schuldig ben. Wanneer men Ewoud slechts loslaat, laat men dan mijn leven nemen, als 't moet.” Troosteloos zinkt de arme vrouw, verpletterd onder zoveel leed, van de bank op de grond. Maar Ewoud en Wolf tillen haar op en zetten haar zacht tussen zich in. Na een ogenblik van stilte, waarin men slechts de snikken van Hanna verneemt, zegt Ewoud, blijkbaar om de gedachten van zijn

moeder wat af te leiden: „Weet ge, wie de edelman is, moeder, die ons hier opgesloten houdt?”

„De jonge ridder, meen je?” vraagt Hanna. „Hij was zo-even hier en stond mij toe naar binnen te gaan. Hij schijnt niet boos.”

„Kom,” roept Wolf toornig. „Hij zal wel zijn als de rest. Hij is immers uit het nest van de trotse Adriaan!” „Wie is het dan?” vraagt Hanna, thans vol belangstelling.

Het antwoord, dat zij ontvangt, heeft een bijzondere invloed op haar. Wie haar gelaatstrekken had kunnen waarnemen, zou gezien hebben, dat zij thans verhelderd worden door een straal van hoop, die bijna een glimlach tovert tussen haar tranen door.

Maar Wolf en Ewoud bemerken hiervan niets.

De deur wordt geopend en de schildwacht roept, dat het tijd is om te vertrekken. Nu staat Hanna op, neemt met een kus afscheid van man en kind en staat straks weer op straat. Dadelijk kijkt zij rond... maar de jonge edelman is er niet meer.

Dan slaat zij snel de weg naar het raadhuis in.

Lang heeft het schitterende feest geduurd, maar ten slotte komt toch het einde. De vorstelijke gast heeft zich reeds vroeger in zijn kamers teruggetrokken; zijn sombere ernst past niet bij al deze vrolijkheid. Na zijn vertrek is het feest nog enige tijd voortgezet, maar eindelijk, als een groot deel van de nacht reeds voorbij is, verlaten ook de andere gasten het raadhuis, 't Laatst vertrekt de jeugdige edelman, Lodewijk, die nog als zijn vader de titel van heer van Reimerswaal en Lodijke voert, hoewel die titel hem geen enkel voorrecht meer geeft. Doch hij is jong en de tegenspoed, door zijn ouders ondervonden, drukt hem nu niet. Zijn gelaat is rood gekleurd van de opgewondenheid van het feest; en hoe laat het ook reeds is, zijn ogen staren nog helder rond.

Boven aan de stenen trap van het gebouw blijft hij even staan. Het marktplein en de straten zijn thans leeg.

Het volk is, toen de fakkels gedoofd en de vreugdevuren verteerd waren, nog enige tijd voor 't verlichte raadhuis blijven staan, maar omdat er van buitenaf zeer weinig te zien was van 't geen er binnen gebeurde, zijn de burgers de een vóór, de ander na, afgezakt en heeft ieder, zij 't ook enige uren later dan gewoonlijk, zijn legerstede opgezocht. en thans, nu Lodewijk boven aan de stenen trap staande het plein en de straten overziet, is alles leeg en stil. De ganse stad Reimerswaal ligt in diepe rust.

Luchtig daalt de jonge edelman de trappen af. Aan de onderste trede gekomen schrikt hij, want een donkere gedaante, die in een hoek onderaan de trap ineengehurkt zat, en door hem tot nu toe geheel niet opgemerkt was, staat eensklaps op en loopt op hem toe. Onwillekeurig doet hij een greep naar de degen, die aan zijn zijde hangt, maar bijna op 't zelfde ogenblik trekt hij de hand terug. Want de persoon, die hem nadert en thans op de knieën neerzinkt en de handen smekend tot hem opheft, is een vrouw en zal hem zeker geen leed doen.

Zacht klinken de woorden: „Genade, heer! medelijden!” tot hem op. Het schijnt wel, dat de jonge heer van Lodijke eerder de zachtheid van zijn moeder Johanna dan de stugge trots van zijn vader Adriaan heeft geërfd; ten minste zijn hart, zo-even nog zo vrolijk gestemd door de herinnering aan het feest, wordt thans door medelijden getroffen. Hij buigt zich tot de smekeling over en vriendelijk klinkt haar de vraag in de oren: „Wat wil je, vrouw? Waarom zo laat nog hier?”

„Genade, heer! Genade voor mijn man en zoon!” roept Hanna smekend uit.

Nu herkent de edelman de vrouw, die hem in de vooravond reeds bij de toren heeft aangesproken.

„Morgen zullen wij recht over hen spreken,” antwoordt hij, en als zij weer haar smeekbede horen laat, zegt hij enigszins onwillig: „Zij hebben zwaar misdreven. Ga nu heen.”

„Zij zijn onschuldig, heer!” krijt de ongelukkige vrouw en in haar angst, dat de edelman heen zal gaan, grijpt zij, nog steeds geknield liggende, zijn laag afhangende mantel.

Zacht schuift de jonge man haar van zich af. Naar wat hij gehoord heeft, moeten de beide mannen wel degelijk schuldig zijn. Zij hebben een der soldaten van Zijn Hoogheid opzettelijk in 't water geworpen, met het doel de man 't leven te benemen. Dit is een zwaar misdrijf en niet licht zal hun straf zijn. Zo ze er al het leven afbrengen, een geseling op de bloten lijve op het schavot zullen zij zeker niet ontgaan. En al gevoelt hij ook medelijden met de vrouw, die daar voor hem geknield ligt, hij zal het recht zijn loop laten en hun de gerechte straf zeker niet kwijtschelden.

Nogmaals herhaalt hij zijn waarschuwing: „Ga heen, vrouw! naar uw huis!” en doet dan een poging om langs de knielende gestalte heen zijn weg te vervolgen. Doch de woorden, die hij thans verneemt, doen hem met een schok stilhouden.

„Zijt ge zóó ondankbaar, heer? De man, dien gij opgesloten houdt, heeft u immers het leven gered?”

„Vrouw, wat zeg je?” is al wat Lodewijk kan uitbrengen.

„Ja, heer!” gaat Hanna, haastig sprekend, voort: „Hij redde u 't leven, toen ge als jong knaapje bij de grote watervloed zeker verdronken zou zijn. Hij greep u vast en bracht u bij mij.”

„Mijn God, vrouw! spreek je waarheid?” roept de jonge edelman ontsteld.

„Heeft men 't u niet verteld?” zegt Hanna weer, steeds stoutmoediger wordend, nu zij ziet welk een indruk haar woorden maken.

„Uw moeder kwam de volgende dag u zoeken, zoeken naar het lijkje van haar kind. Mijn man bracht haar bij mij en daar vond zij haar knaapje. Het lag aan mijn borst en ..”

Zij wordt in haar verhaal gestuit door een beweging van Lodewijk. Zich bukkende, richt hij de vrouw op en haar ondersteunende, voert hij haar haastig mee de trappen op en een der zalen van het raadhuis binnen, waar nog een enkele brandende fakkel een onzeker schijnsel werpt op de overblijfselen van het feestmaal.

Lodewijk trekt de vrouw tot in het schijnsel van 't licht en haar scherp in 't gelaat ziende, zegt hij haastig: „Waart gij die vrouw? Men heeft er mij wel van verteld. Mijn oude voedster, dezelfde die mij in 't water liet vallen, heeft mij meermalen alles medegedeeld. Mijn moeder vond mij in een schaapskooi. Waart gij die vrouw? Kom, vertel mij alles.”

Er is weinig meer te vertellen. Hanna herhaalt, wat zij reeds gezegd heeft en voegt er een nieuwe smeekbede voor haar man en zoon aan toe.

De jonge edelman strijkt zich met de hand over de ogen. Een ogenblik zwijgt hij; vol angstige spanning kijkt Hanna hem aan.

„Waar woon je?” vraagt hij.

„In dezelfde schaapskooi nog,” is het antwoord.

„Ik zal u komen opzoeken. Ga nu naar huis,” spreekt Lodewijk en dringt haar zacht naar de deur.

„En mijn man en kind?” vraagt Hanna.

„Wees gerust,” is het antwoord. „Als zij onschuldig zijn, zal hun geen leed geschieden. Dan zullen zij morgen reeds vrij zijn.”

In vreugdevolle ontroering grijpt Hanna zijn beide handen en bracht ze aan de lippen.

Dan daalt zij zacht de trappen af. Met vlugge schreden begeeft zij zich naar de gevangenis en hurkt bij de muur neer. Stil en onbeweeglijk zit zij daar, zodat zelfs de schildwacht haar aanwezigheid niet bespeurt. Als het morgenlicht daagt, zit zij nog op dezelfde plaats. Haar ogen zijn gesloten, alsof zij slaapt, maar over haar vermoeide trekken ligt een glimlach, die spreekt van blijmoedige hoop.

Een bange nacht

Twee jaren zijn sedert de gebeurtenissen, in de vorige hoofdstukken beschreven, voorbij gegaan. Wat er in die tijd is voorgevallen, kan in weinig woorden worden medegedeeld.

De hoge bezoeker van Reimerswaal, Filips, zoon van keizer Karel V en toekomstig heer dezer landen, was de dag, volgende op het feest, vertrokken. Doch vóór hij nog de stad verlaten had, waren Wolf en zijn zoon Ewoud reeds uit de gevangenkelder ontslagen en zaten veilig en wel in de schaapskooi in de polder.

De gelukkige Hanna! De woorden, door haar tot de jonge edelman gesproken, hadden zijn gevoelig hart getroffen. Reeds vroeg in de morgen had hij de gevangenen vóór zich laten brengen en na een kort verhoor, waaruit hem de onschuld der beide mannen voldoende bleek, had hij hun de vrijheid weergegeven.

Neen, hij was niet trots als zijn vader was geweest, de jonge heer van Lodijke. Het scheen wel, of de zachte aard van zijn moeder zijn deel was geworden. Hoewel hij zelf te jong was geweest, om zich iets van de ramp, waarbij hij bijna 't leven had verloren, te herinneren, had het verhaal, dat zijn voedster hem daarvan meermalen gedaan had, een levendige indruk op hem gemaakt. En toen daar nu eensklaps deze eenvoudige vrouw hem aan die redding herinnerd had, was hij er diep getroffen door geworden.

Hij had zich gehaast Wolf en Ewoud vrij te laten en toen vrouw Hanna hem na die uitspraak de handen gekust en hem stamelend bedankt had, toen had Lodewijk haar vriendelijk gevraagd of hij haar eens mocht komen bezoeken.

En dit had hij werkelijk gedaan ook. Na 't vertrek van Filips was hij in Reimerswaal gebleven, waar hij op last der Staten van Zeeland toezicht moest houden op de gelden, die voor de versterking der zeekeringen

waren aangewezen. Spoedig had de jonge edelman een bezoek gebracht aan de schaapskooi in de polder; en meermalen had hij dit bezoek herhaald.

Door de bewoners van 't eenvoudige verblijf was hij eerst met schroom, later met vreugde ontvangen en vooral de jonge Ewoud voelde spoedig een grote genegenheid voor de voorname jonkman, die van dezelfde leeftijd was als hij. Ja, er ontstond vriendschap tussen de beide jongelieden, hoe groot het verschil in stand tussen hen ook was. Zoals wij reeds zeiden, de jonge edelman was niet trots. Meermalen liet hij zich door Hanna de gebeurtenissen van de nacht van 5 November 1530 verhalen en dan gevoelde hij een levendige dankbaarheid voor de schaapherder en zijn vrouw, die toen zijn leven hadden gered in ruil voor de hardvochtige bejegening, hun door zijn vader aangedaan. Hij had behoefte zijn dankbaarheid op de een of andere wijze te tonen en wist hiervoor geen ander middel dan zijn vriendschap, die door Ewoud vooral met graagte werd aangenomen. Ook Hanna hield van de jonge edelman, die zo vriendelijk voor hen allen was.

Wat Wolf betreft, zijn stugge aard belette hem zich spoedig aan iemand te hechten en in de aanvang had hij zich moeilijk kunnen voorstellen, dat de vriendelijkheid van de jonge edelman echt was. Doch langzamerhand had hij zijn wantrouwen laten varen en zo was Lodewijk ook voor hem een welkome gast geworden.

Aldus waren twee jaren voorbijgegaan.

Binnen Reimerswaal was weinig veranderd; verbeterd was er niets. Wel werd er aan de dijken gewerkt, maar met te weinig kracht om de geleden schade te herstellen en om tegen verdere rampen verzekerd te zijn. Wat weldra blijken zou.

't Was in de nacht van 14 Januari 1551.

De ganse dag was het weer onstuimig geweest, doch tegen de avond ging de wind wat liggen. Wolf was met de zijnen ter rust gegaan; het dorsen op de deel van een boerderij achter Reimerswaal was zwaar werk en de volgende morgen zouden zij reeds vroeg weer moeten beginnen. De hut bood een slechte beschutting tegen de winterkou; doch de hoek, die zij van de schaapskooi bewoonden, hadden Wolf en Ewoud met stro en aarde goed dicht gemaakt, zodat het daar behoorlijk warm was. Gerust sliepen de drie onder hun armelijk dak en droomden niet van 't gevaar, dat dreigend al meer en meer naderde. Ja, gevaar; want weer is de wind gaan opsteken en waait thans vlak op de kust.

Het water der Schelde, dat met de vloed reeds hoog tegen de dijk staat, wordt door de harde wind al hoger en hoger opgezweept. Af en toe slaan de golven over de dijk en spat het zilte schuim de polder in.

Ontwaakt! Wolf, Hanna en Ewoud, ontwaakt! Er dreigt gevaar! Het polderdijkje is niet sterk, 't Is vroeger niet bestemd geweest om de kracht der Schelde te keren. Toen, wij weten het, lag er nog heel wat land tussen de polder en de stroom. Maar sedert dat land ondergelopen en de Scheldedijk weggeslagen is, moet de polderdijk als zeewering dienen.

Nog hoger klimt het water. Zonder ophouden klotsen de golven tegen de dijk.

Hoelang zal deze 't nog houden? Ontwaakt, gij slapenden in de schaapskooi! Ontwaakt!

Te middernacht staat het water gelijk met de kruin van de dijk. Nog een weinig hoger en het vloeit de kleine polder binnen.

De dijk beeft onder de heftige aanvallen, die hij niet alleen van het water, maar ook van de ijsschotsen, die in de Schelde drijven, te

verduren heeft. Door de sterke wind voortgedreven, verzamelen de ijsbrokken zich tegen de dijk, stapelen zich daar op en bonzen en beuken tegen de aarden wal. Hoe kort zal 't nog duren, eer hij instort en het water de vrije doortocht laat? Ontwaakt dan toch, ongelukkigen! Is het tijd van slapen, nu de nood zóó dreigt? Uiteindelijk bezwijkt de dijk. Onder de sterke aandrang van het water en gebeukt door de zware ijsschotsen, wijkt de aarde naar binnen, grote stukken brokkelen af en glijden in de bruisende golven... een opening valt in de dijk en met woedend geweld stort het water der Schelde in de polder.

Ontwaakt!...

Daar springt Ewoud op uit zijn slaap. Wat heeft hij gehoord? Een ogenblik staat hij naast zijn legerstede, die zich op een zoldertje in de schaapskooi bevindt; dan snelt hij de ladder af naar beneden en rukt de deur der schaapskooi open ...

Plassend spoelt het water naar binnen en drijft hem verschrikt achteruit. De kreet van Ewoud doet zijn vader en moeder tegelijk ontwaken en toesnellen. Een ogenblik staan alle drie met ontzetting te staren naar het toneel, dat zich door de geopende deur voor hun blikken vertoont. Zover de duisternis het toelaat te zien ontdekken zij water en anders niet. Het veld daarbuiten is verdwenen en in plaats van het grasland, door sneeuw bedekt, dat zij er de ganse dag zagen, vertonen zich thans slechts schuimende golven, die met woest geweld komen aansnellen.

Hanna is de eerste, die tot bezinning komt.

„De dijk is doorgebroken! Vluchten! Vluchten!” jammert zij en tegelijk wil zij de deur uitsnellen.

Maar Wolf grijpt haar bij de arm en houdt haar terug. „Blijf hier!” roept hij. „Als de dijk doorgebroken is, kunnen we niet meer vluchten. Dan loopt de gehele polder in!”

„Maar vader...” begint Ewoud, doch Wolf valt hem in de rede. Hij is thans de eerste schrik te boven en spreekt kalm, zonder beving in zijn stem.

„Blijft beiden hier!” herhaalt hij. „Ik zal gaan kijken, wat er is.”

„Vader,” smeekt Ewoud, „laat mij gaan” en Hanna, die thans terugbeeft voor wat zij eerst zelf wilde doen, roept angstig: „Man, blijf hier!”

Maar Wolf gaat reeds. Plassend door het water, dat hem tot halfweg de knieën reikt, waadt hij naar de dijk. Maar die bereiken kan hij niet.

Want eer hij de weg voor de helft heeft afgelegd, jagen de golven hem met onstuimige vaart tegemoet. Het water stijgt zo snel, dat het hem na weinige ogenblikken reeds tot zijn middel reikt. Hij moet terug: hier staat zijn leven op het spel.

En al kan hij de dijk niet bereiken, geen twijfel blijft er bij hem over omtrent de oorzaak der ramp. Wadend bereikt hij met moeite de schaapskooi weer.

Als hij binnentreedt, is ook daar het toneel veranderd. Het water is door reten en openingen van alle kanten de woning binnengedrongen, en heeft alles daarbinnen overstroomd. Wat niet aan de vloer bevestigd was, de ruwe tafel, de houten banken, de kist, drijven in de ontredderde ruimte rond.

„Naar de zolder!” roept Wolf; maar Ewoud had reeds begrepen, dat daar hun enige toevlucht zijn zou, en heeft er met zijn moeder een schuilplaats gezocht. Wolf volgt hen, doch redt vooraf het beddengoed en enkele kledingstukken, die door het water nog niet bereikt zijn.

Daar zitten ze op de zolder bijeen. Ewoud wil zijn moeder, die beeft en klappertandt van angst en kou, bewegen om in zijn bed te gaan liggen, maar zij weigert. De angst belet haar te rusten.

Wolf heeft bij de ladder plaats genomen.

Telkens gaat hij enige schreden naar omlaag, om te onderzoeken of het water nog stijgt. en al somberder wordt zijn gelaat, als hij bespeurt, dat het water altijd nog vrij snel klimt. Reeds staat het, naar de sporten van de ladder te oordelen, tot manshoogte in het vertrek; en steeds klimt het hoger.

Hoe moet dit eindigen? Buiten giert de storm, die in hevigheid toeneemt.

Het water klotst en beukt tegen het houten gebouw, dat beeft onder die onophoudelijke aanvallen. Een grote onrust begint Wolf te bevangen. Als 't water nog hoger stijgt, als de wind nog enige tijd de golven tegen de wrakke hut aandrijft, hoe kort zal 't dan nog duren, eer de balken en planken bezwijken en de schaapskooi ineenstort? en dan is 't uit met hun woning niet alleen, maar ook met hen; want wie zal hen redden uit die wild bruisende vloed? Redden? Zou er nog redding mogelijk zijn? Wolf trekt de kleine ladder omhoog en plaatst ze op de zolder tegen het schuine rieten dak. Er is geen dakraampje of andere opening in; en toch wil hij naar buiten zien, naar de kant van Reimerswaal, of men van daar ook misschien hun gevaarlijke toestand heeft ontdekt en hun te hulp komt.

Met Ewoud rukt hij een paar oude rietbossen los en maakt een opening in het dak, waardoor hij zich met moeite heen wringt.

Ewoud volgt. Voorzichtig klauteren de beide mannen tegen het schuine dak naar de nok en terwijl zij zich daaraan vastklemmen, laten zij hun ogen snel naar alle zijden gaan.

Wat zien ze? Water, niets dan water. Aan alle zijden vertonen zich, zover de duisternis het toelaat ze te zien, de witte schuimende koppen der aanbruisende golven. Geen licht, geen menselijk wezen in de nabijheid. In de polder wonen zij gans alleen, van burens is dus geen hulp te verwachten. Kan er hulp komen van Reimerswaal? Vader en zoon blikken naar de kant, waar zij weten dat de stad ligt. Doch zij bespeuren niets. Alleen is het, alsof hun luisterend oor tussen het bruisen der golven en het loeien van de storm nog een ander geluid hoort.

„Men luidt de klokken in Reimerswaal,” roept Ewoud; en Wolf, die dadelijk de betekenis hiervan begrijpt, zegt somber: „Dan is ook daar het water binnengedrongen. Men zit in nood binnen de stad. Wie zal ons nu helpen?” Nog luisteren zij naar de doffe klokketonen, die afgebroken en met ongelijke klank tot hen komen, als eensklaps een ander geluid hen opschrikt, ’t Is de stem van Hanna, die luidkeels om hulp roept.

In een oogwenk is Ewoud weer bij de opening van het dak en maakt zich gereed naar de zolder af te dalen. Maar op de ladder staat zijn moeder en doet een poging om eveneens op het dak te klimmen. Een enkel woord noemt het nieuwe gevaar: het water is tot op de zolder gestegen!

Nadat de arme vrouw door man en zoon op het dak is geholpen en , door Ewoud stevig vastgehouden, een ogenblik uitrust van de ongewone inspanning, keert Wolf op de zolder terug. Daar vindt hij, wat Hanna meedeelde, treurige werkelijkheid. Reeds een voet hoog staat het water op de zolder...

en nog stijgt het. Wat kan hij anders doen dan terugkeren naar het dak, de enige schuilplaats, zo ’t al een schuilplaats heten mag, die hun nog

rest? Een nacht van vreselijk lijden ving voor de arme bewoners der schaapskooi aan.

Blootgesteld aan de koude wind, die om hen heen loeide, zaten zij huiverend op het schuine rieten dak bijeen, elkaar vasthoudend om niet naar beneden te glijden en in de woelende watermassa, die de hut omspoelde te verzinken. Hanna vooral leed veel.

Wel was Ewoud spoedig weer naar de zolder afgedaald om enige kledingstukken te halen, maar toen hij er kwam, vond hij alles reeds van het water doorweekt. Zelf doornat keerde hij slechts met een paar dekens, waaruit het water droop, op het dak terug.

Nog hoger steeg hun ellende, toen het weer plotseling veranderde. Donkere wolken dreven aan de hemel bijeen en ontlastten zich boven hun hoofden in een vreselijk onweer. Stralen vuur schoten naar beneden en schenen telkens in de watermassa uit te doven. De felle lichtstralen en ratelende donderslagen verbijsterden de vluchtelingen zozeer, dat zij ieder ogenblik meenden de dood voor ogen te zien. Met het onweer begon het te regenen.

Koude waterstralen plasten op hen neer en maakten hen in een oogwenk doornat. Nieuwe ellende! In een opzicht was er met het onweer verbetering gekomen. De storm had plotseling veel van zijn kracht verloren. Wel woei het nog hard, maar de bulderende stormvlagen, die hen telkens aangrepen, alsof zij hen naar beneden wilden rukken, waren minder woest geworden. Dit was gelukkig in twee opzichten.

In de eerste plaats konden zij zich thans beter op hun hellende zitplaats vasthouden en liepen minder gevaar door de storm van het dak gerukt te worden. In de tweede plaats was hierdoor het gevaar voor instorten der schaapskooi minder groot. Wel klotsten de golven nog steeds met geweld tegen de wrakke houten wanden en bonsden de ijsschotsen er

tegen als in de oorlog stormrammen tegen de poorten van een belegerde stad, maar de wind voegde zich niet meer zo hevig bij die twee vijanden en de schaapskooi schudde minder dan straks.

En nog een andere wijziging kwam er in hun toestand. Het water steeg niet meer zo snel als tot nu toe. Het stond nu tot aan de rand van het rieten dak en kwam maar weinig hoger meer. Dit gaf Wolf enige hoop. Als de schaapskooi het kon uithouden tot het dag werd, dan zouden zij misschien ontdekt en gered worden.

Misschien! Maar bange uren brachten zij door, terwijl zij wachtten op het eerste morgengloren, dat de dag verkondigen zou. In Januari zijn de nachten lang en de zon verschijnt eerst laat aan de hemel.

Doch eindelijk kleurde een bleek waterachtig licht de oosterkim.

Hoopvol richtte Wolf, die op de nok der schuur geklommen was, zijn blikken naar de kant van Rennerswaal.

Zou er van daar thans hulp komen? Helaas, wat hij zag, was niet geschikt om zijn hoop op redding te verlevendigen. Het water, dat de ganse polder vulde, was blijkbaar ook de stad binnengedrongen.

Nog steeds klepten de noodklokken onophoudelijk voort en Wolf vreesde, dat men binnen de muren van de stad te veel met eigen leed zou te kampen hebben, om aan hen te denken.

Bovendien, wie in Reimerswaal kende hen? Afgezonderd hadden zij altijd in de polder geleefd en niet velen wisten het in de stad of zouden er aan denken, dat daar in het kleine poldertje nog een gezin woonde.

Wie wel eens op enige afstand de schaapskooi had zien staan, vermoedde zeker niet, dat in dit armelijk verblijf mensen woonden.

Terwijl Wolf, nog steeds op de nok gezeten, voortgaat de scherpe blik naar Reimerswaal te richten, en door het rijzende daglicht al meer en meer in staat wordt gesteld het toneel, dat zich in de verte vertoont,

waar te nemen, ziet hij eensklaps een der torens binnen de stad opzihellen en dadelijk daarop voor zijn ogen verdwijnen.

Enkele seconden later hoort hij een dof en zwaar geluid.

De zware en hoge toren van de vleeshal is door de vloed omvergeworpen. Wel moet ook in Reimerswaal de nood hoog gestegen zijn.

Wie zal hen helpen? Daar ziet hij iets, dat zijn hart met hoop vervult. Of vergist hij zich? Het is, alsof er in de verte, bij Reimerswaal, een vaartuig komt aanzetten en de plaats nadert, waar zij thans in gevaar verkeren ...

Een kreet van Ewoud doet hem naar beneden zien. Hanna heeft het bewustzijn verloren en is naar omlaag gegleden. Nog bijtijds heeft Ewoud zijn moeder gegrepen, maar hij kan de last bezwaarlijk houden en roept om hulp. Wolf laat zich vlug langs het rieten dak naar omlaag glijden. Met hun beiden houden zij thans de vrouw vast, die bewusteloos tussen hen in ligt.

Bij dit droevig gezicht verliest Ewoud alle bezinning. Hij barst in een luid jammergeschrei los en alsof het ongeluk hem van zijn verstand berooft, laat hij alles los en slaat in wanhoop de handen voor zijn gelaat. De gevolgen hiervan zijn verschrikkelijk. In een ogenblik is hij naar beneden gegleden en plompt in het water; en Wolf dreigt hem met de last, dien hij thans alleen houden moet, te volgen. Met reuzenkracht echter weet hij zich op het hellende dak tegen te houden en terwijl hij met de linkerarm Hanna omvat houdt, slaat hij de rechterhand diep in het riet. Hij is zo gelukkig een der houten sparren van het dak te grijpen en klemt zich daaraan vast. Maar lang kan dit niet duren; spoedig zullen zijn stramme vingers het hout moeten loslaten en dan zal hij met de lieve last, die als dood in zijn armen ligt, zijn zoon volgen in de golven ...

Daar schiet eensklaps een vaartuig om de hoek der schaapskooi. Twee schippers drijven met een lange vaarboom het schuitje voort.

Een jonge man, in de kleding der edellieden, staat vóór in. Bij de plaats gekomen, waar Ewoud in het water ligt en zich met moeite boven houdt, bukt hij zich, grijpt de drenkeling en trekt hem in de boot. Even later laat Wolf de last, die hij bijna niet meer houden kan, voorzichtig zakken in de armen, die uit de boot omhoog worden gestoken en spoedig daarop heeft ook hij in het vaartuig een veilige plaats gevonden.

Eerst thans, nu allen gered zijn, heeft Wolf gelegenheid hun redder in 't gelaat te zien.

En als hij hem herkent, zinkt hij in de boot op zijn knieën en evenals zijn vrouw eenmaal deed, kust hij de handen van de jonge edelman, Lodewijk van Reimerswaal en Lodijke, die thans de schuld, die op hem rustte, heeft afgelost en het leven heeft gered van hen, die eenmaal het zijne behielden.

Een reeks van rampen

Weer springen wij een grote twintig jaar over en schrijven thans 1574. Wat heeft Reimerswaal in die jaren veel geleden! Horen wij, wat een oud inwoner van de stad in een kroniek vertelt van de rampen, welke Reimerswaal in die tijd ondervond ¹²).

Hij begint bij de ramp, die wij in het vorige hoofdstuk beschreven.

„Reymerswaele is geïnuundeert ¹³) anno 1551 tweemaal, de 13 Januarij en de 15 Februarij. Doen stond het water 12 voet hoge in die kerk, de meestendeel van de Dijk vloeiende wech en de een geheele strate met noch een polderken.

Anno 1555 de tweeden en derden dag van November is dat voorszede Polderken, wederom gedijkt sijnde, andermaal ingelopen, soo dat Reymerswaele niet gehouden heeft, als het ronde van der Stadt.

Wederom anno 1557 de 11 en de 12 Januarij is er alsulken storm geweest, dat het meestendeel van de huysen, zoutkeeten, poorten, Stadthuys, en de Godthuizen, gebroken en de omgevallen zijn.

Anno 1558 de lesten Augustis, is te Reymerswaele en en groten brant gedweest, dat bijnaest het vierde part van ’’de zoutketen en de zouthuysen, met al ’t gene datter inne was, is verbrant.

Anno 1561 de 15 Februarij, en de anno 1563, de lesten September, zijn daer, ’wederom watervloeden geweest, soe dat sij ’t meeste deel van die voorgaende werken hebben verloeren.

Sij hebben in die werken der Stadt te repareren, 34 jaren gecontinueert ¹⁴). Anno 1564 gaven sij een Request over, waerop

¹² M. Smallegange, [Nieuwe Cronyk van Zeeland eerste deel blz 276](#)

¹³ Overstroomd.

¹⁴ Zij hebben 34 jaar volgehouden de schade te herstellen.

dat die van Reymerswale nihil 'kregen ¹⁵⁾, dat sij haer selve souden helpen alsoo zij best konde.

Ergo, binnen de tijt van twaelf jaren, is die stadt sesmael ingelopen, ende heeft eens brandt gehadt.”

Al klinkt de taal ons wat vreemd, wij begrijpen het droevig verhaal, zo kort als het is. Laten wij er nog een en ander bij voegen van wat andere schrijvers omtrent het lot van Reimerswaal in die jaren meededen.

De ramp van de 14^e januari 1551 had de stad vreselijk geteisterd. Een der torens was voor de kracht van wind en golven bezweken en had in zijn val verscheidene huizen meegesleept. Het water stroomde door de straten der stad, vernielde woonhuizen en werkplaatsen en veranderde menig schoon gebouw in een puinhoop. Een maand later herhaalde de overstroming zich, nog vóór iets gedaan had kunnen worden om de geleden schade te herstellen.

Het poldertje, waar Wolf en de zijnen hadden gewoond, vloeide geheel onder en hoewel men in de eerstvolgende jaren de dijken daaromheen wist te herstellen, vier jaar later vernietigde een nieuwe stormvloed al dit werk en deed deze polder en alle buitengronden van Reimerswaal voorgoed verdwijnen. Nu lag Reimerswaal aan alle zijden in het water; de golven der Schelde spoelden overal tegen de muren der stad.

Doch deze waren natuurlijk niet gebouwd om als zeeweringen te dienen en 't was geen wonder dat een paar jaar later, in 1557, een groot deel van deze muren instortte en het water vrij door de straten der ongelukkige stad spoelde.

Het aantal woningen, dat toen vernield werd, was groter dan ooit te voren. Ook het stadhuis stortte gedeeltelijk in, benevens de grote kerk en een klooster. Reimerswaal was bijna tot een puinhoop vervallen.

¹⁵ Request = verzoekschrift. Nihil = niets

Nu al 't omliggende land verdwenen was, kon Reimerswaal de nodige levensbehoeften niet anders dan van buiten verkrijgen.

Geen moestuinen of graanvelden omringden de stad en de inwoners moesten naar Goes en Bergen-op-Zon trekken om levensmiddelen op te doen.

En nu bleek het, dat de oude afgunst en naijver, welke altijd tussen de beide steden Goes en Reimerswaal bestaan had, nog niet geweken was. Want de marktmeesters te Goes beletten thans hen, die van Reimerswaal kwamen, om hun inkopen te doen, vóór en aleer de Goesenaren zelf zich op de markt van alles voorzien hadden, dat zij nodig hadden of wensten. Met wat er overbleef, moesten de kooplieden van Reimerswaal tevreden zijn. Gelukkig bemoeiden de Staten van Zeeland zich hiermee en gaven bevel, dat die van Reimerswaal te allen tijde op de Goese markt moesten worden toegelaten.

Doch de rampen van Reimerswaal waren nog niet ten einde. Het vuur kwam thans het water helpen om de verwoesting te voltooien.

Een felle brand bracht in 1558 grote schade teweeg.

In 1561 en '64 wederom grote watervloeden.

De stad, of liever het treurig overschot ervan, lag immers geheel open voor de Schelde, zodat het water maar weinig hoefde te rijzen, om de straten te overstromen.

Was het wonder, dat het stadsbestuur de moed zinken liet, vooral toen het om een verzoek om hulp nadat zij, zoals de kroniekschrijver vertelt, 34 jaren volgehouden hadden uit eigen middelen de werken te betalen van de Staten van Zeeland ten antwoord kregen „*dat sij haer selve soudén helpen, alsoo sij best konde*”.

Is 't niet treurig, dat men zo de ongelukkige stad aan haar lot overliet? Had men toen nog krachtig de handen ineengeslagen, en was er door 't

Landsbestuur het nodige geld beschikbaar gesteld, dan ware nog veel te redden geweest. Doch 't enige wat men voor Reimerswaal deed, was de stad het voordeel te schenken van de visserij op en tussen 't verdronken land, onder bepaling dat de opbrengsten hiervan uitsluitend tot herstel van de stad en de dijken mochten worden besteed. Ook schonk men Reimerswaal de opbrengst van sommige belastingen, die anders aan 't provinciaal bestuur van Zeeland hadden moeten komen.

Veel betekende dit alles niet. Maar het bestuur van Zeeland scheen niet meer te kunnen geven, want de oorlog met Spanje verslond grote sommen gelds.

Ook van die oorlog ondervond Reimerswaal de treurige gevolgen. Alsof de stad door het water nog niet genoeg geteisterd werd, kwam thans het oorlogsvuur de ongelukkige stad kwellen en haar ondergang bespoedigen. De wrede landvoogd Alva, door Filips hierheen gezonden, had in Den Briel zijn „bril” verloren en moest naar Spanje terugkeren.

1574 jan. 29. 'De slag voor Bergen-op-Zoom onder Romero en Boisot op 31 Januarij 1574' [verbeterd 29 Januarij]. [Zeeuws Archief](#)

Beladen met de vloek van duizenden ging hij heen. Zijn opvolger, don Louis de Requesens, trachtte de verloren plaatsen te herwinnen, maar de Geuzen hielden overal stand en Prins Willem van Oranje, hoe hachelijk zijn kans ook stond, gaf de moed niet verloren.

Zeeland had niet lang geaarzeld met het Spaanse juk af te schudden.

Veere was Den Briel spoedig gevolgd, toen werden de Spanjaarden uit Vlissingen verdreven en daarop belegerden de Zeeuwse Geuzen Middelburg, waar veel Spaanse troepen lagen. Zóó dicht werd de stad ingesloten, dat er niets uit of in kon en er aldra hongersnood heerste. Nu wilden de Spanjaarden vanuit Bergen-op-Zoom een poging doen, om levensmiddelen binnen Middelburg te brengen.

Een vloot met levensbehoeften trok daarheen, en liet tot dekking van de tocht een regiment krijgsvolk in Reimerswaal achter.

De schepen kwamen echter niet ver, want zodra zij de Zeeuwse vloot onder de admiraal Boisot, die in de Schelde kruiste, in de verte zagen, vluchtten zij naar Bergen-op-Zoom terug. Doch in de Ooster-Schelde lag nog een ander deel der Spaanse vloot onder bevel van de admiraal Glimes, en hiermede raakte nu Boisot slaags. Dat gebeurde op de 29en Januari 1574.

Tussen Reimerswaal en het daartegenover gelegen eiland Tholen had de scheepsstrijd plaats. Er werd hevig gevochten, zodat naar gemeld wordt van weerszijden wel 1200 man sneuvelden; maar de Zeeuwen wonnen de slag. Don Louis de Requesens, de Spaanse landvoogd, die met een schitterende stoet op de Schakerlose zeedijk op 't eiland Tholen had plaats genomen, om naar hij dacht van de overwinning zijner vloot getuige te zijn, zag voor zijn ogen het admiraalschip verbranden en een tiental andere schepen in de macht der Zeeuwen vallen.

Toen richtte de Zeeuwse vloot zich naar Reimerswaal, om die stad te bezetten. De Spaanse troepen echter, die binnen Reimerswaal lagen, verdedigden zich hardnekkig. De vervallen muren hadden zij zo goed mogelijk versterkt en Boisot was verplicht een geregeld beleg voor de stad te slaan. Lang zou dit beleg zeker niet duren, want de bezetting, hoe dapper ook, was niet sterk genoeg om een scherpe aanval te weerstaan.

Zijn leven gegeven!

't Was een heldere namiddag. Fel woei de Oostenwind langs de kale slijkvlakten vóór Reimerswaal en deed het ijs zich opstapelen om de schepen der Zeeuwse vloot.

De Geuzen hadden op de schorren en slikken buiten de stad tenten opgeslagen en grote vuren aangelegd, waar omheen zich de soldaten en matrozen, die geen dienst hadden, legerden, de Spanjolen binnen Reimerswaal verwensend, die hen zo lang in dat modderige half verdrinken land ophielden.

Twee Zeeuwse krijgslieden, blijkbaar van hogere rang dan de Geuzen, die om de vuren geschaard zaten, naderden de wallen der belegerde stad. Zij hadden de ganse middag langs de poelen en schorren gedwaald, die, nu de vorst de zachte bodem verstijfd had, tamelijk goed begaanbaar waren.

Beiden waren in de kracht van hun leven, mannen van ruim veertig jaar. De een droeg de kleding van een edelman, de ander, hoewel eenvoudiger gekleed, toonde de onderscheidingsteken van de officiersrang op de Zeeuwse vloot. Langzaam wandelden zij tussen de tenten der soldaten door.

„Een droevig gezicht, Ewoud, die poelen en slijkvlakten van onze geboortegrond ” sprak de edelman.

„Ja, wel droevig,” antwoordde de ander.

„Van de plaats, waar 't slot Lodijke eenmaal lag, is niets meer over en evenmin van de plek, waar tegen de Scheldedijk de hut stond, waarin ik geboren werd.” „Ook de schaapskooi in de polder, waar je zolang gewoond hebt, is er niet meer.” „Die is verdwenen op dezelfde dag, waarop gij ons allen 't leven hebt gered ” viel Ewoud in. „Hoe zal ik u ooit genoegzaam danken kunnen, heer Lodewijk ..”

Door een lichte druk op Ewouds arm stuitte de edelman deze ontboezeming.

„Uw goede moeder heeft de ellende van die nacht niet lang overleefd.”

„Neen, zij is weinige maanden later binnen Reimerswaal gestorven.”

„En uw vader?”

„Vader is in Reimerswaal blijven wonen, zijn onderhoud zoekend op de enkele zoutziederijen, die de stad nog bezit. En is ’t niet vreemd, dat hij van mij, zijn zoon, nooit een enkele penning heeft willen aannemen? Graag zou ik een deel van mijn soldij besteden, om mijn vader wat rust te bezorgen; maar altijd ontvang ik een weigerend antwoord, met de bijvoeging, dat hij wachten wil ‘tot de oude dag komt’”.

Ewoud zei dit met een zucht; Lodewijk lachte.

„Dat is juist iets voor Wolf de schaapherder. Hoe oud is je vader nu?”

„Een en zeventig; dat is toch zo jong niet meer. Maar vader wil nog van geen oud-zijn weten en ’t is waar, hij ziet er allesbehalve afgeleefd uit. Ik denk, dat menig jonge kerel een benauwd gezicht zetten zou, als vader hem tussen zijn knuisten nam.”

Lodewijk lachte weer en zei: „Wat mij betreft, mocht hij die vermaledijde Spanjolen de kracht van zijn vuisten eens laten voelen. Of is uw vader thans niet binnen Reimerswaal?”

„Zeker weet ik ’t niet, maar ik vermoed van wel, antwoordde Ewoud.

„Vele Reimerswalers zijn bij de komst der Spaanse troepen naar Tholen overgevaaren, om zich daar in veiligheid te stellen. Maar of mijn vader dit ook gedaan heeft, acht ik niet waarschijnlijk; al wenste ik, dat het zo ware.” Dit laatste voegde hij er weer met een zucht bij.

„Kom kom!” sprak Lodewijk geruststellend, „uw vader zal in de stad zoveel gevaar niet lopen. Tussen de strijdenden zal hij zich wel niet begeven.” „Misschien”, mompelde Ewoud, terwijl hij zijn blikken vol onrust op de vervallen stad liet rusten.

„Werd het sein tot de aanval maar gegeven”, sprak de edelman weer.
„Wij liggen nu al twee dagen voor deze puinhopen; een flinke bestorming en wij drijven het hoopje Spanjolen er uit”.

Alsof een vlugge bode zijn woorden naar de opperbevelhebber der Geuzen had overgebracht, klonk weinige minuten later een signaal, dat de beide officieren met snelle schreden naar de legerplaats deed terugkeren.

Daar geraakte, op de tijding dat nog dezelfde avond de aanval geschieden zou, alles in opschudding. Vol vreugde grepen de Watergeuzen, die het bivakkeren op de drassige grond, en dat midden in de winter, allesbehalve aangenaam vonden, naar hun wapenen en maakten zich voor de strijd gereed. Menige ruwe verwensing aan 't adres der vijanden deed begrijpen, dat de vreemde krijgers, indien ze in de handen der Geuzen mochten vallen, er allesbehalve genadig af zouden komen. Het oorlogsrecht was in die dagen nog harder en wreder dan thans; en de Watergeuzen van Boisot waren niet als zachtzinnig bekend. Velen van hen hadden persoonlijk reden genoeg, om op de Spaanse dwingelanden gebeten te zijn. Hoevelen hunner hadden niet een bloedverwant onder beulshanden zien vallen, hadden zelf alle have en goed verloren, zodat zij ver van huis moesten rondzwerven, tot de schepen der Geuzen hen opnamen. Met wraak op de lippen en in het hart namen zij in de gelederen der Geuzen plaats; en wee de Spanjaard, die in hun handen viel!

Dat de Spaanse krijgers wisten, hoe weinig zij op genade te rekenen hadden, was zeker de oorzaak van hun hardnekkige tegenstand. Liever wilden zij met de wapenen in de vuist de dood zoeken, dan zich aan hun vijanden over te geven.

Spoedig was de strijd in volle gang.

Waren de wallen van Reimerswaal nog in de toestand geweest, waarin ze bij de aanvang van dit verhaal verkeerden, zeker zouden de Geuzen niet zo gemakkelijk hun vijanden hebben kunnen overmeesteren. Maar de muren waren bijna overal verdwenen of in puinhopen veranderd en de toegang tot Reimerswaal lag aan alle zijden open. Al spoedig drongen de krijgers van Boisot dan ook de stad binnen en ontstond er een strijd van man tegen man op de wallen en in de straten der vervallen stad.

De bewoners van Reimerswaal, die niet reeds vroeger de wijk naar Tholen genomen hadden, verscholen zich in hun huizen en waagden het niet voor de dag te komen.

Hier en daar gluurde een ontsteld gelaat door een dakraampje, om spoedig weer te verdwijnen en in de binnenkamer of misschien in de kelder met de zijnen een veilige schuilplaats te zoeken.

Slechts één persoon maakte hierop een uitzondering. Een oud man, met grijze haren doch nog krachtige, ongebogen gestalte, dwaalde door de straten en begaf zich telkens naar plaatsen, waar gevochten werd.

Zonder zich om de musketschoten te bekommeren, ging hij rustig voorwaarts, terwijl hij scherp naar alle zijden uitkeek. Het was, of hij onder de strijdenden iemand zocht en wel onder de aanvallers; want herhaaldelijk drong hij zich tussen de Spaanse soldaten zover mogelijk naar voren. Meermalen werd van de zijde der Geuzen een musket op hem gericht en waarschijnlijk had hij zijn behoud slechts aan zijn boerse kleding te danken, en aan het feit dat hij ongewapend was. Zonder op 't gevaar, dat hij liep, te letten, ging hij van de ene plaats, waar gestreden werd, naar de andere.

Onder hen, die zich steeds in 't felste van de strijd bevonden, behoorden de beide officieren, Lodewijk van Lodijke en Ewoud, de

zoon van Wolf. Hoewel elk een afzonderlijke afdeling aan te voeren had, bleven zij toch meest in elkanders nabijheid, gereed om zodra het nodig was elkaar te steunen.

Lodewijk drong steeds het meest vooraan, terwijl de meer bedachtzame Ewoud zich minder roekeloos bloot gaf en doorgaans met zijn afdeling die van zijn vriend op korte afstand volgde.

Toen de avond viel, was de strijd reeds bijna geëindigd. Al verdedigden zij zich met de moed der wanhoop, overal werden de Spaanse krijgers verslagen en hun aantal dunde meer en meer. Ten laatste trokken zij zich naar het marktplein terug en wierpen zich in het stadhuis of beter gezegd in de ruïne, die nog van dit vroeger zo schone gebouw was overgebleven. Door de vallende duisternis begunstigd, gelukte deze beweging hun boven verwachting en eer de Geuzen recht wisten, waar hun tegenstanders zo spoedig gebleven waren, bevonden deze zich, voor een ogenblik ten minste, in veiligheid.

Slechts Lodewijk van Lodijke was hen op de voet gevolgd en had bijna even vlug als de Spaansen het marktplein bereikt.

Met een tiental mannen stormde hij de vluchtenden achterna, de hem welbekende trappen van 't raadhuis op.

Zodra de vluchtelingen echter zagen, hoe gering het aantal hunner vervolgers was, verlieten velen hun schuilplaats even spoedig als zij er gekomen waren en wierpen zich met een grote overmacht op Lodewijk en de zijnen.

Toen greep er op de brede stenen treden een bloedig toneel plaats. Als een lawine, die van de hoogte neerstort, snelden de Spaansen de trappen af en verpletterden onder hun aantal de weinige krijgers. In een oogwenk lagen deze ontziend of met gekneusde ledematen op de treden uitgestrekt. Slechts Lodewijk zelf bleef nog ongedeerd.

Langzaam wijkende en rugwaarts trede voor trede afdalende, beschreef zijn slagzwaard een kring om zich heen en hield voor een ogenblik zijn aanvallers op een eerbiedige afstand. Doch voor een ogenblik slechts.

Wat te voorzien was, gebeurde: zijn voet gleed in een bloedplas uit... hij viel...

Daar snelt een fors gebouwd oud man de treden van het raadhuis op. Een strijdbijl ontruikt hij aan de handen van een gevallen krijger en dreunend laat hij het wapen neerkomen op 't hoofd van een Spaanse soldaat, die met zijn hellebaard de plek zoekt, waar de ijzeren punt van zijn wapen tussen de voegen van 't harnas, dat Lodewijk draagt, kan indringen. Met heldere klank splijt de helm van de Spanjaard en diep dringt de bijl in de onbeschermdede schedel.

Zich omkeren en een tweede Spanjaard vellen, is voor de grijze het werk van een ogenblik. Als een rots staat hij, met de voeten stevig op een der treden geplant, vlak voor de plaats waar Lodewijk van Lodijke gevallen is. Met reuzenkrachten zwaait hij de strijdbijl en kletterend komen zijn slagen neder op de harnassen der Spaanse soldaten die onvoorzichtig genoeg zijn hem te naderen.

Een ogenblik aarzelen de aanvallers. Doch ziende dat slechts één man hen tegenhoudt en dat die ene onbeschermd door harnas of schild, zich alleen met een korte strijdbijl verdedigen kan, vatten zij dra weer moed.

Vlug treden een paar mannen voor met lange hellebaarden, die zij dreigend richten naar de onbeschermdede borst... Daar klinkt de kreet: „Vive de Geus!” en komt een troep Staatsen het marktplaats opgesneld. Ewoud is hun aanvoerder. Als een stormwind vliegen zij met de wapens in de hand de treden op.

Juist dringt een hellebaard met lange ijzeren punt in de borst van de grijze strijder... Als de Spanjaarden, die aan deze onverhoedse aanval geen weerstand kunnen bieden, in het raadhuis teruggedreven zijn, knielt Ewoud bij twee lichamen, welke naast elkaar op een der middelste treden liggen uitgestrekt.

Lodewijk, die slechts verdoofd door de val geen letsel gekregen had, richtte zich weldra op en keek een ogenblik met verbazing naar Ewoud, die de naast hem liggende oude man in de armen had genomen en te vergeefs trachtte het bloed te stelpen, dat stroomde uit een diepe wond in de borst. Doch toen Lodewijk de gewonde in 't gelaat zag, begreep hij spoedig wat er gebeurd was.

De oude had een ogenblik de ogen gesloten.

Toen hij ze weer opende en op de edelman vestigde, vloog er een zonnige glimlach over zijn gelaat. „Hier, op deze plek,” sprak hij met zachte stem, „heeft mijn vrouw u gesmeekt om de vrijheid van man en kind, en gij hebt ze haar geschonken. en hier heb ik... gestreden voor uw leven ... en ik heb 't behouden. Nu ... staan wij gelijk!” Hij zweeg en liet het hoofd tegen Ewouds borst zinken.

„Vader!” sprak deze zacht.

„Mijn zoon! mijn Ewoud!” was het antwoord; en een blik vol innige liefde rustte lang op de officier.

Toen dwaalden de ogen, waaruit het licht allengs verdween, weer naar Lodewijk.

„Tweemaal heb ik uw leven gered;... gij eenmaal het mijne ... en het leven van vrouw en kind. Nu geef ik mijn leven... voor 't uwe.” Hier rustte hij even en vervolgde toen, terwijl een laatste glimlach zijn gelaatstrekken overtoog: „Schaapherder en edelman ... nu staan ze gelijk!”

Ondergang

Nadat de Spanjaarden de nederlaag hadden geleden en de Watergeuzen de stad hadden bezet, verkeerde Reimerswaal in een ellendige toestand. Wat de ongelukkige stad van de troepen te lijden had, vertelt ons een kroniekschrijver uit die dagen in deze woorden: „doen is aen dese stede gerooft en de geplundert zo in metaal, doeken, geschut, sout, schepen, schuiten etc.; in somma dat er niets gelaten en werd, dan dat hun niet en diende ofte 't geen zij niet en konden verkrijgen.”

Dat was het oorlogsrecht in die dagen, roof en plundering, waaraan de burgerij van elke veroverde stad, zo van vriend als vijand, te lijden had. Reimerswaal, dat gedwongen de Spanjaarden geherbergd had, moest dit van de zijde der Staatse troepen duur bekopen.

Nog altijd was Reimerswaal een stad en had van oudsher de rang van een der vijf „goede steden” van Zeeland behouden. Doch thans was zij zozeer verarmd, dat zij niet meer de middelen bezat om zich door bekwame personen in de vergadering der Staten van Zeeland te doen vertegenwoordigen.

Reimerswaal deed vrijwillig afstand van de rang van „goede stad”, terwijl de archieven, privilegiën en andere stukken van waarde naar Middelburg werden overgebracht. Dit was het begin van het einde. De stad was nu tot zo grote armoede gekomen, tot „*so groeten last, miserie en de ellende*”, dat alle bewoners, die nog iets te verliezen hadden, haar voor en na verlieten.

Slechts een armoedige vissersbevolking bleef over; en ook deze verminderde al meer en meer.

Nogmaals werd een smeekschrift aan de Staten van Zeeland gezonden, hetwelk ten gevolge had, dat door deze een onderzoek werd gelast naar de middelen, waardoor de stad te helpen zou wezen. Dit

geschiedde in 1604; maar verder dan een onderzoek kwam het niet. Hulp werd niet verleend; zelfs kregen de Reimerswalers in 1666 toen zij opnieuw om hulp in de hoge nood smeekten nogmaals de wrede raad: zichzelf te helpen! Welnu, dan zou men zichzelf helpen. Doch men deed het op een wijze, die zeker de ondergang der stad bespoedigen moest.

De bevolking begon alles wat in de stad nog waarde had, te verkopen. De vervallen muren van 't raadhuis en de kerk werden afgebroken en de stenen verkocht. De schoorstenen en zelfs het lood der daken werd weggebroken. en toen de winter kwam, brak men de houten balken en vloeren uit de ruïnes en gebruikte deze voor brandstof in de haard. Zo werd de stad door haar eigen inwoners verteerd! Nog altijd had Reimerswaal door de overblijfselen van zijn wallen en de ruïnes der poorten enigszins de gedaante van een stad. Het hoogste gedeelte was opnieuw door een aarden wal omgeven en daarbinnen vonden enige vissershutten bescherming tegen het water. Zo was de toestand tot 1631, toen alweer de oorlog kwam en Reimerswaal de doodsteek toebracht.

Weer had er in dit jaar tussen de schorren en slikken van Verdrongen Zuid- Beveland een scheepssrijd plaats, waarin de Spanjaarden het onderspit delfden. Zelfs werden enige duizenden Spaanse krijgers gevangen gemaakt ¹⁶).

Waar zou men met die lieden blijven? Waar anders dan in Reimerswaal? Was deze half verdrongen stad niet een geschikte plaats om als ballingsoord voor de krijgsgevangenen te dienen? Zo werden dus ruim vierduizend Spaanse soldaten naar Reimerswaal gevoerd en daar tijdelijk gehuisvest.

Doch de arme vissers, die nog een wel armoedig, maar toch vredig tehuis binnen de wallen der stad gevonden hadden, sloeg bij de tijding dezer vermeerdering van bevolking hunner woonplaats de schrik om 't hart.

Want zij begrepen, wat zij van deze Spanjaarden te lijden zouden hebben. Nog vóór de woeste benden de stad waren binnentrokken,

Kaart van de waterwegen, krek en ondergelopen land tussen Bergen op Zoom, Zandvliet en Antwerpen. (fecit Claes jan Visscher 1627)

Op de kaart zijn de vaarroutes aangegeven die de Staatse en Spaanse vloten namen voor de slag op het Slaak. Rechtsboven een inzet met een voorstelling van de slag op het Slaak, 12-13 september 1631. [Rijksmuseum](https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/BK-AK-1631-01)

hadden de vissers hun schamele have in hun schuiten geladen en voeren daarmede over de Schelde naar 't eiland Tholen.

Daar zetten zij zich, evenals reeds zovele Reimerswalers vóór hen gedaan hadden, tussen de bewoners van het eiland neder, Zo was Reimerswaal thans verlaten. Ook de krijgsgevangenen bleven niet lang in dit onherbergzaam oord en in 1634 was Reimerswaal een dode stad. Geen levend wezen vertoefde er meer.

Slechts eenmaal keerde, in datzelfde jaar, de oude levendigheid er voor enkele dagen weer! Dat was toen werklieden de straatstenen en wat er nog van de muren en poorten was overgebleven, kwamen opbreken en vervoeren.

Deze laatste overblijfselen van Reimerswaal werden voor schuld verkocht! Dit was het einde!

O, machtig Reimerswaal! dat als een flonkersterre
Bij Zeelands steden blonk; 'k zie u niet meer van verre,
Daar van uw ringmuur zelfs geen stuk mocht blijven staan,
Geen enkele torenspits blinkt mij van ver meer aan!

En sla ik de ogen rond, geen schouwspel was ooit droever
De dijk van Ierseke herschapen in een oever
Der ongestuime zee, waarin geen schepen, neen!
Maar dorpen zijn vergaan ... ¹⁷⁾

¹⁷ Loosjes.

De schrijver bezoekt „het Grote Kerkhof”

In oude geschriften had ik de geschiedenis van Reimerswaal gelezen. Ik had de lotgevallen der ongelukkige stad gevolgd, zoals zij in oude kronieken verhaald was geworden; en met deernis werd mijn hart vervuld, wanneer ik terugdacht aan die eens zo bloeiende stad, een der schoonste en rijkste van Zeeland, die door rampen zonder tal zo geheel was ten onder gegaan.

En toen ik enige dagen in Zeeland doorbracht, kwam de wens in mij op, aan Reimerswaal een bezoek te brengen, of tenminste aan de plek, waar deze stad eenmaal gelegen had.

Als dat tenminste mogelijk was; en om dit te onderzoeken had ik naar Tholen geschreven aan iemand, die met grote welwillendheid mij al eerder van dienst was geweest.

En ook nu weer deed ik niet te vergeefs een beroep op zijn hulp. Spoedig schreef hij mij, dat hij een paar ervaren schippers, „die de weg wisten”, bereid had gevonden om mij naar het „grote kerkhof” te brengen, wanneer ik dit maar verlangde. De tocht was bij goed weer zonder gevaar, doch zou nog al wat tijd in beslag nemen en kon het best van Tholen uit geschieden.

Van Goes, waar ik nu vertoef, snor ik de volgende dag met de spoortrein door de groene akkers van het eiland Zuid-Beveland.

Aan weerszijden van de spoorbaan golft het rijpende graan, afgewisseld door andere veldvruchten en door grote kersenboomgaarden, waarin kleine jongens hun kelen schor schreeuwen om spreeuwen en andere kersendieven af te schrikken. Nu wij 't smallere gedeelte van Zuid-Beveland naderen, komt de dijk der Ooster-Schelde dichterbij en begeleidt een eindweegs de spoorbaan. Opeens houdt hij op en vertoont zich een brede

watervlakte, tintelend in het zonnelicht, met witte schuimkopjes er over verspreid. Dat is de Ooster-Schelde, het doel van de tocht. Maar eerst moet ik nog verder, met een omweg om de Schelde heen naar 't eiland Tholen, van waaruit de eigenlijke tocht ondernomen zal worden.

De trein is thans op de aarden dam gekomen, die Zuid-Beveland met de vasten wal van Noord-Brabant verbindt. Aan weerszijden vertonen zich brede slijkvlakten, die aan de Noordkant gedeeltelijk reeds in begroeide schorren zijn overgegaan. De aanslibbing, na 't leggen van deze spoordijk ontstaan, is aan de kant der Ooster-Schelde belangrijker dan aan de zijde der Wester- Schelde. Misschien behoeft het niet zo lang meer te duren, dat een dijk dit schorre afsluiten en in een vruchtbare polder herscheppen zal.

Thans komen we op Brabants grondgebied.

De spoorlijn kromt zich naar 't Noorden en volgt de zware dijk, die ook hier de Ooster-Schelde tegenhoudt. Mijn oog blijft geboeid door de tintelende watervlakte, die in volle uitgestrektheid, slechts in de verte door schorren en slijkvlakten begrensd, voor mij ligt. Daar ergens, waar ik thans niets dan water zie, moet Reimerswaal eenmaal gelegen zijn. Voorbij het dorp Woensdrecht stijgt de bodem. De trein rijdt door een diepe gegraven kloof, die alle uitzicht belet. Dan daalt het land weer en een tijdlang zie ik weer akkers, niet ongelijk aan die van Zuid- Beveland. Maar nu krijgt de grond een echt Brabants karakter; hij wordt heuvelachtig, boekweit en rogge vervangen de gele tarwe en de groene suikerbieten der Zeeuwse klei. Wij naderen Bergen-op-Zoom, waar ik de trein verlaat. Want voor ik de reis naar Tholen voortzet, wil ik een bezoek brengen aan het kerkgebouw, waar, naar ik in de oude papieren gelezen heb, zich de grafstede der heren van Lodijke bevindt. Men wijst mij de weg naar de Grote Kerk, de koster laat mij op mijn

verzoek binnen en weldra sta ik voor het grafteken, dat aan Adriaan van Lodijke en Reimerswaal en zijn gemalin Johanna herinnert. Het is een grote, arduinstenen plaat, rechtop in de muur geplaatst. In het midden zijn een ridder en een edelvrouw gebeeldhouwd, liggende voor een bidbank in knielende houding. Daaromheen is een rand van wapentekens gebeiteld, waaronder het wapen van de stad Reimerswaal, twee gekruiste zwaarden voorstellende.

Uit een in de Latijnse taal gesteld onderschrift blijkt, dat heer Adriaan van Lodijke de 6e Maart 1534 stierf, terwijl vrouwe Johanna reeds op 16 Maart 1532 overleed.

Met ontbloot hoofd sta ik nu voor dit grafteken uit lang vervlogen tijden en denk terug aan het droevig lot, dat de twee, die hier ter ruste werden gelegd, trof. Dan verlaat ik het kerkgebouw, om mijn reis voort te zetten.

En voort gaat het weer, met de ratelende en schuddende stoomtram, eerst door de straten van het stadje en dan langs de straatweg, die naar Tholen leidt. Tussen de klei, die hier een brede strook van Noord-Brabant bedekt, dringt de heide op enkele plaatsen door en zo ziet men tussen het graan en de karwij der kleivelden opeens een veld met schitterend gele lupinen, gewassen die op de zandgrond thuis behoren. Daar houdt de stoomtram stil en ik sta aan de oever van een tamelijk breed vaarwater, de Eendracht. Aan de overzijde ligt het stadje Tholen, waarvan de hoge kerk met de zware toren boven de vriendelijke lage huizen uitsteekt. Een pont, later vervangen door een brug ¹⁸), brengt mij spoedig naar de overzijde en daar word ik vriendelijk ontvangen. Een uur later begint de tocht.

¹⁸ In 1928 werd de brug naar Tholen gelegd in het verlengde van de huidige Tholenseweg bij Halstern, en uitkomend aan Contre Escarp in Tholen. Bij de aanleg van het Schelde-Rijn kanaal is deze brug vervangen door die in de N286

De vissersschuit was niet groot, maar toch ruim genoeg voor de beide varenslui en ons vieren; want drie heren uit Tholen maakten de tocht met mij mee. Een der schippers zat aan 't roer en de ander hield de schoot van 't zeil. De kleine haven waren wij spoedig uit en daarna laveerden wij door de Eendracht naar de Ooster-Schelde.

Ook daar was 't laveren, want de wind was tegen. Telkens klonk het: „Past op, heren!” en dan bukten wij zo laag mogelijk, om onze hoofden niet in aanraking met de gaffel 19) te doen komen, als de schipper 't over de anderen boeg gooide.

De wind blies lustig in 't zeil; glinsterende druppels spatten over en maakten de kaarten, die wij op de bodem der schuit hadden uitgespreid, telkens nat. Een kaart van Zeeland, waarop ik met rode inkt de kustlijnen, zoals die vóór vier eeuwen liepen, had getekend, zag er al spoedig uit, of hij in de rode wijn gelegen had.

We voeren dicht langs een hooggelegen schorre.

„Dat is Broloos”, zei de stuurman.

„Broodeloos,” verklaarde een der heren.

„Vroeger was dit stuk land groot genoeg om zelfs enkele boerderijen te dragen; maar de Schelde brokkelde er voortdurend stukken af, zodat het eindelijk verlaten moest worden.’ Broodeloos; een treurige naam.”

„Overal hetzelfde,” dacht ik. „Ook hier heeft het water 't van de mens gewonnen”.

Lustig kabbelden de golven tegen de uitstekende landtong van „Broodeloos”, als streelden zij het. Verraderlijke liefkozingen! Een eind verder kwamen wij langs ansjovisvisserijen.

Grote trechters waren langs de zandbanken gebouwd van takken rijswerk, waarbinnen de visjes al zwemmende zich zelf gevangen geven. Want vóór de opening van de trechter spannen de vissers hun

¹⁹ giek

fuiken, die bij gunstige stroom spoedig met de kleine ansjovis gevuld worden.

„Verder liggen hier overal uitgestrekte oesterbanken. De lage gedeelten der Ooster-Schelde zijn voor de oester-cultuur bijzonder geschikt. Het dorp Ierseke op Zuid-Beveland is door de oesterteelt tot groten bloei gekomen; voor Tholen en Bergen-op-Zoom is 't eveneens een belangrijke tak van bedrijf en handel. Ook de teelt van mosselen is hier van belang.” „Daarginds, bij die rode ton, lag de toren van Reimerswaal,” verklaarde een der schippers.

„Men heeft hem een paar jaar geleden laten springen.” Ik had daarvan indertijd in de krant gelezen.

„In de nabijheid van het dorpje Bath,” las ik, „lag nog een gedeelte van de toren der sedert eeuwen verdronken stad Reimerswaal, welke voor de scheepvaart, vooral bij laag water, zeer hinderlijk was. Een detachement torpedisten heeft thans die steenmassa met behulp van dynamiet opgeruimd.” Zo stond het in Augustus 1894 in de krant, maar ik had dit bericht niet goed kunnen begrijpen. Want dicht bij 't dorpje Bath ligt of lag Reimerswaal immers niet! en ook nu kon de schipper mijn bezwaar niet oplossen, want toen ik vroeg: „Maar daarginds, bij die ton, lag toch Reimerswaal niet!” antwoordde hij snel: „Wel zeker niet, meneer! Reimerswaal ligt veel verder naar 't Westen. Daar zijn we nog niet.” „Dan zou de toren van Reimerswaal wel een uur ver van de stad zelf gelegen hebben; dat is ónmogelijk,” zei ik.

„ ‘t Is ook zo niet, zei een van mijn geleiders. „Wat men de toren van Reimerswaal genoemd heeft, is niet anders geweest dan de toren van het dorp Broecke, dat vrij wat dichterbij de Brabantse kust gelegen was. Dat dorp is met zovele andere in 1530

****BERGEN-OP-ZOOM, 15 Aug.** Het alhier aangekomen detachement torpedisten, dat tot opdracht heeft, het overgebleven en voor de scheepvaart zoo hinderlijk gedeelte van den toren van de sedert eeuwen verdronken stad Roemerswaal in de Schelde, door middel van dynamiet uit den weg te ruimen, liet heden-voormiddag ten 10 uur een gedeelte van ruïne springen, wat van het havenhoofd alhier goed zichtbaar was. Morgen is een ander gedeelte aan de beurt.

[Prov. N Brabantsche en Bossche Courant](#)

15 aug 1894

vergaan.” Onderwijl voeren we steeds verder over de brede Ooster-Schelde. Maar eindelijk naderden wij het doel van de tocht: de rand en er uitgestrekte zandplaat, die thans grotendeels droog lag. Want onze schippers hadden ‘t uur van de afreis zodanig gekozen, dat we juist toen het laag water was de plek bereikten, waar wij wezen moesten. ‘t Anker werd uitgeworpen; wij konden landen. Vooraf trokken we op ‘t voorbeeld van een der schippers, die ook verder onze geleider wezen zou, schoenen en kousen uit.

Wel lag de bank grotendeels droog, maar hier en daar werd ze toch door smalle kanaaltjes doorsneden, die doorwaad moesten worden. Ook was het zand nog nat en waar we stil stonden, zakte de voet er een eindweegs in weg.

Blootvoets ving de wandeling dus aan. Opmerkelijk was het, dat op vele plaatsen de zandlaag zeer dun was. Daaronder werd zwarte modder gevonden.

„Dat is derrie. Daarvan werd in vroeger tijd keukenzout bereid. De derrie is een veenachtige stof, die met zout doortrokken is. Bij verbranding bleef het zout als een witte as achter. De Zeeuwse zoutziederijen waren vroeger zeer vermaard.” Dit vertelde een van mijn vriendelijke geleiders.

Ik wist het. In Zierikzee en elders, ook in Reimerswaal, vond men een aantal zulke zoutziederijen. Later is dit derrie- of veendelven door de Staten van Zeeland verboden geworden, omdat het weggraven van het veen de dijken, die het water moesten tegenhouden, verzwakte.

Na een mars van een groot kwartier kwamen we aan een ietwat hoger gelegen gedeelte van de zandbank.

„En dit is Reimerswaal.” Deze woorden van de schipper gaven me een schok. Ik stond stil en keek om mij heen.

Ja, alles zag er hier anders uit. In plaats van een effen zandvlakte, als waarop we tot nu toe gelopen hadden, was de grond hier ongelijk. Steenbrokken, met mosselschelpen begroeid, lagen overal verspreid. Hier moest eenmaal een door mensen bewoonde plaats geweest zijn. Dit was dus Reimerswaal! Een lichte ontroering beving me. Op deze dode en verlaten plek had meer dan driehonderd jaar geleden een bloeiende stad gelegen, hier hadden mensen geleefd, gewerkt en gezwoged...

Wat was van hen overgebleven? Ik volgde de schipper, die rechts-aan houdende vooruitgegaan was. Hij bracht mij bij een plaats, waar een aantal palen hun zwarte, verrotte koppen uit de modder opstaken. Vele waren nog door zware dwarsbalken en planken aan elkander verbonden.

„Hier was de haven,” giste ik. „De palen zijn duidelijk in rijen geplaatst, hier en daarginds op enige afstand; daartussen moet de haven zich hebben uitgestrekt.” Van diepte was geen spoor; alles met slijk opgevuld en gelijk gemaakt door de stroom.

Het hout was grotendeels verteerd, men kon er gemakkelijk met de hand stukken afbreken.

„Hier moet de veerdam geweest zijn,” riep een ander op korten afstand. Wij gingen er heen en vonden een laag ongelijke stenen met paalwerk er tussen.

„Er was een druk veer van Reimerswaal op ’t eiland Tholen,” verklaarde weder een der heren. „De stenen veerdam strekte zich buiten de haven nog een eindweegs in het water uit.” Wij sloegen linksaf en waren thans, volgens onze berekening, in ’t midden van de stad. Aan alle zijden waren we hier omringd door steenlagen, zo regelmatig geplaatst, dat men er duidelijk de muren van woonhuizen of werkplaatsen in herkennen kon. Toen Reimerswaal verlaten werd, hadden de laatste bewoners wel de muren afgebroken en de stenen verkocht; maar wat in de grond zat, had men blijkbaar laten zitten.

Thans waren de funderingen voor een deel blootgewoeld; de metselkalk had losgelaten en wij konden de stenen in de hand nemen. „Ik heb eens een schuit vol stenen hier vandaan gehaald,” verklaarde de schipper, „en er een klein schuurtje achter mijn huis van opgemetseld. In Tholen staan heel wat huizen, gebouwd van stenen, die van Reimerswaal afkomstig zijn.”

„Zouden we nog iets anders vinden dan metselstenen?” vroeg er een. en lachend voegde hij er bij: „Jammer, dat we geen spade hebben meegenomen, misschien groeven we nog wel een schat op, die ons allen rijk maakte.” en hij vertelde, dat in vroeger jaren dikwijls door de boeren en vissers tochten naar ’t verdronken land van Reimerswaal zijn gemaakt, met het doel er naar dingen van waarde te zoeken. Men zegt, dat een arm schippertje er eens zoveel oude zilveren geldstukken gevonden heeft, dat hij op eenmaal rijk was en zijn nakomelingen nu nog welvarende landbouwers zijn.

Terwijl allen zich verspreidden en ijverig hier en daar de bodem gingen onderzoeken, in de hoop er zo al geen schat dan toch wel iets

merkwaardigs te vinden, dwaalde ik een weinig zijwaarts af. Met moeite poogde ik uit de geringe overblijfselen, die ik om mij heen zag, in mijn geest de stad op te bouwen, zoals zij eenmaal geweest moest zijn.

Hier was zeker de kerk: een groot langwerpig vierkant, door zware metselstenen aangegeven. Iets verder vond ik een aantal kuipen of vaten, tot de rand in het zand bedolven en geheel met slijk gevuld. Waren zij van de talrijke zoutziederijen afkomstig, die Reimerswaal eenmaal bezat; of waren het de leerlooierijen, waarin deze kuipen gebruikt werden? De schipper kwam weder bij mij.

„Ik zoek naar de speldenwinkel,” vertelde hij, „maar hij is verdwenen; zeker onder ’t zand gespoeld.” Ik keek hem vragend aan, waarop hij verklaarde: „Ik heb hier eens met andere schippers op één plek wel duizend grote koperen spelden gevonden. Wij dachten, daar moet een speldenwinkel geweest zijn.” De gissing leek mij al te gewaagd; meer waarschijnlijk waren de gevonden koperen pennen want spelden, zoals wij ze kennen, gebruikte men voor drie eeuwen nog niet afkomstig van linnenweverijen.

De schipper ging weer verder en ik verviel in een mijmering. De vreemde plaats, waar ik mij bevond, greep mijn geest sterk 153 aan. Voor de ogen mijner fantasie verrees om mij heen die woelige, vrolijke stad, dat schone Reimerswaal, waarvan ik de laatste maanden zoveel gelezen had. Ik zag de statige kerk voor mij verrijzen en daarginds, aan de overzijde van het marktplein, het trotse raadhuis met zijn sterken toren. Ik zag de bevolking zich levendig en vrolijk door de straten bewegen, stilhouden voor de talrijke magazijnen en werkplaatsen en deze in- en uitlopen. Kooplieden in zwarte kledij stonden bij de deuren hunner winkels en stalden hun waren voor de vensters onder de brede luifels uit. Ridders in sierlijke klederdracht

reden op trappelende paarden de straten langs en werden eerbiedig door de poorters gegroet. Kortom, mijn geestesoog zag dat ganse leven van een zestiende-eeuwse koopstad, zoals ik het mij uit beschrijvingen en afbeeldingen moest voorstellen.

Een uitroep van een der heren riep mij tot de werkelijkheid terug.

„Zie eens hier, wat ik gevonden heb,” sprak hij.

Ik zag het. 't Was een mensenschedel. De beenderen waren zwart geworden en met kleine schelpjes begroeid.

Ik nam de schedel in de hand. Hoe lang had deze hier reeds gelegen en aan wie had hij eenmaal toebehoord? Honderden jaren waren voorbijgegaan, sedert deze mens hier als kind gespeeld, als man of vrouw gearbeid had. Thans lagen zijn doodsbeenderen aan wind en golven ten prooi en schelpdieren vestigden er hun woonplaats op. Wat is de mens! Nog meer stukken van menselijke geraamten werden door ons tussen de stenen en in het slijk gevonden.

Tussen de overblijfselen der muren, daar waar zeker het midden der stad geweest was, lagen een aantal potscherven verspreid.

Wij zochten tussen deze brokken naar iets dat nog gaaf genoeg was om meegenomen te worden, en vonden werkelijk een paar stenen potjes, die bijna ongeschonden waren.

Zij werden schoongemaakt en meegevoerd.

Nu, terwijl ik dit schrijf, staan de oude potten te midden van een paar schedels en doodsbeenderen op een kast in mijn studeerkamer, als een blijvende herinnering aan mijn bezoek aan Reimerswaal.

Wij hadden langer dan een uur hier rondgezworven.

't Werd tijd om te vertrekken.

Vóór de vloed opkwam en het water de zandplaat overstroomde, dienden wij ons in veiligheid te stellen. De schipper waarschuwde en ging alvast vooruit. De anderen volgden.

Ik bleef nog een ogenblik. Mijn ogen dwaalden over de uitgestrekte, eentonige vlakte. De zandplaat strekte zich naar alle zijden zeer ver uit. Niets verhief er zich op, noch in de nabijheid, noch in de verte. Slechts lag aan de rand der zandbank een rode ton, een baken voor de schippers en oestervissers.

Behalve de overblijfselen van Reimerswaal aan mijn voeten, was er zo ver het oog speurde niets meer te zien; niets van 't slot Lodijke, niets van de welige landerijen en de welvarende dorpen, die eenmaal deze streek hadden bedekt. en ik dacht aan de woorden van de dichter: ...

Zie ik rondom mij henen:

*Die schone dorpen zijn geheel in zee verdwenen,
Geen torenspitsje zelfs aanschouwt mijn oog er van,
Geen muurbrok, dien het oog nog onderscheiden kan,
Noch enig overschot van 't prachtig slot Lodijke!
Wie kende in ligging of in rijkdom zijns gelijke?
In zee begraven slot! nooit heft gij uwen top,
Nooit uwen toren weer uit deze afgrond op...*

In droevig gepeins verzonken bleven mijn ogen rusten op dit toneel van verlatenheid.

Er klonken stemmen. Men riep me. Ik wendde mij om: mijn reisgezellen waren reeds ver vooruit. Zij wenkten mij, spoed te maken. Ik sloeg een laatste blik op de plek, die ik thans verlaten moest.

Vaarwel, Reimerswaal! Weinige ogenblikken later had het vaartuig ons weer opgenomen, 't Anker werd binnengehaald, lustig blies de wind in t zeil en snel als een vogel gleed ons scheepje over het water. Vrolijk kabbelden de golfjes tegen de boeg. De wijde watervlakte der Ooster-Schelde glinsterde in de gloed van het dalende zonnelicht. Het was een schoon gezicht, een toneel van stille vrede.

Maar mijn hart was treurig gestemd en terwijl de zandplaat, die wij hadden bezocht, onder de opkomende vloed in de verte verdween, sprak ik zacht de dichter na:

*Ik zocht eens de oudste stad,
die m'in dit oord aanschouwde,
Die 't vroege voorgeslacht
aan Schelde's zomen bouwde;
Helaas! ik zocht vergeefs!...*

Zelandia Comitatus 1619, Mercatorum Gerardum

Kaart van het Graafschap Zeeland met een deel van West-Brabant en Zuid-Holland

Aanvulling:

Het Schelde-Rijn kanaal

Het bezoek van de schrijver aan hetgeen nog rest van Reimerswaal is inmiddels (bijna) een eeuw geleden. In deze periode is er veel gebeurd. Watervloeden zijn [van alle tijden](#), dus ook in deze honderd jaren. Ook van alle tijden is het verwaarlozen van de dijken, terwijl waarschuwingen worden veronachtzaamd. Waar de watersnood van 13-14 januari 1916 de aanzet was tot de uiteindelijke bouw van de Afsluitdijk, was dat na 1 februari 1953 dat voor het Deltaplan. En laten we de [bijna-ramp van 1995](#) niet vergeten, toen de rivieren het toestromende water nauwelijks konden verwerken. In het verlengde van het Deltaplan werd eindelijk ook de slepende kwestie van de vaarverbinding van Antwerpen met de Rijn aangepakt. Het Schelde-Rijn kanaal werd aangelegd. Deel daarvan was de aanleg van de Oesterdam, opdat het kanaal niet getijden-afhankelijk zou zijn. De Oosterschelde behield immers een open verbinding met de Noordzee.

De stad reimerswaal, zoals door J van Deventer getekend, geprojecteerd onder de huidige Oesterdam

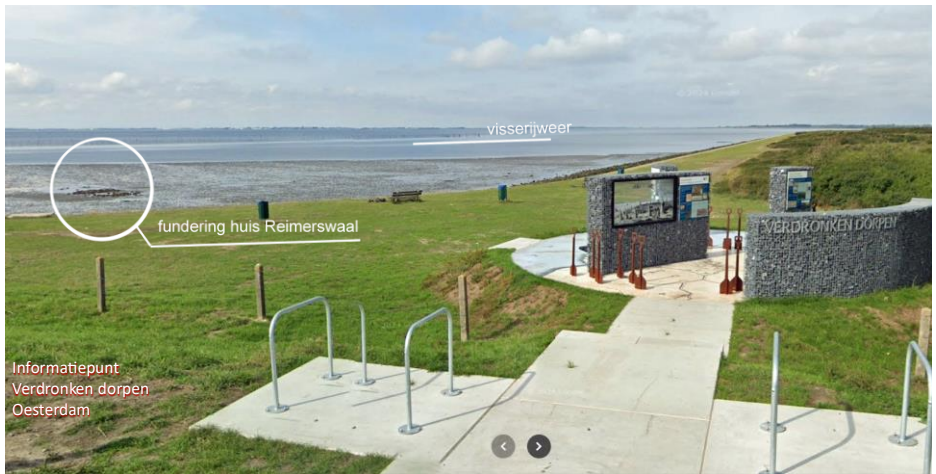
Om de haven van Bergen op Zoom een uitweg naar zee te bieden werd de [Bergse-Diepsluis in de Oesterdam](#) gebouwd. die overigens niet in het Bergse Diep ligt, maar in het Tholense Gat, de vroegere Schelde-bedding)

Dit complex van sluis een aanliggende terreinen is aangelegd in de periode 1979-1986, en ligt min of meer op de resten van de stad Reimerswaal.

De nog vrij liggende resten van deze stad, ofschoon ze nimmer gevrijwaard waren van schatgravers, werd toen wel heel gemakkelijk bereikbaar.

In september 2017 is de verdronken stad Reimerswaal (daarom) [officieel erkend als Rijksmonument](#), waarmee er niet zomaar gegraven kan worden.

In verband hiermee is op de Oesterdam pal vóór de stad een informatiepunt gebouwd.

Informatiepunt Verdronken dorpen op de Oesterdam ligt pal voor de stad Reimerswaal, én een nog bestaand visweer

Weervisserij

Een plan van architectenbureau RoAd mikt er (anno 2023) op de teruglopende hoeveelheden ansjovis in de Oosterschelde terug op peil te brengen, en tevens de monumentale status van Reimerswaal te benadrukken door een zoetwater-overloop vanuit het (algenrijke) Zoommeer via het tracé

Het plan Reimerswaal van architectenbureau RoAd

van de de vroegere haven van Reimerswaal in de Oosterschelde te leiden. Op de funderingsresten van de stad zouden dan doorlatende waterbakken gebouwd moeten worden, waarin de ansjovis paaft en eitjes afzet. Of dit plan realiteit wordt staat anno 2025 nog in de sterren geschreven.

